

Poštnina plačena v gotovini.

SLOVENSKI UČITELJ

PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASILO
SLOMŠKOVE DRUŹBE V LJUBLJANI

**9-10
1931
LETO XXXII**

„Slovenski Učitelj“ izhaja mesečno. / Uredništvo (Fortunat Lužar) je v Ljubljani, Postojnska ul. 14, „Stan in dom“ ob Tržaški cesti / Upravišтво je v Ljubljani, Jenkova ul. 6
Naročnina znaša 50 Din / Članke in dopise sprejema uredništvo, reklamacije, naročnino in članarino pa upravništvo / Izdajatelj in lastnik je konzorcij Slovenskega Učitelja
Odgovorni urednik: Fortunat Lužar / Za jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč

Vsebinska št. 9.—10.: Kraljev teden v Ljubljani. — O zunanji organizaciji in notranji reformi šolstva na Dunaju. Olga Knez. — O ročnih izdelkih in razstavah. Franjo Čiçek. — Pisma podeželskemu učitelju. Po A. Heinenu priredil Boris Grad. — Tri pedagoška predavanja o moderni osnovni šoli. F. Lužar. — Švicarsko šolstvo. Dr. L. Sušnik. — Rak-rana na Koroškem — koroška ponemčevalna šola. Vojteh Čuš. — Drugi obraz feminizma. Kriha. — Franc Levstik ob rojstni stoletnici. F. Lužar. — Književnost. — Zapiski.

Glasbena priloga bo priložena prihodnjič.

Položnica poštne hranilnice za »Slomškovo družbo« ima štev. 10.073.

II. ZVEZEK MLADINSKE KNJIŽNICE SLOMSKOVE DRUŽBE

„Gremo v Korotan“

(Zbirka koroških spominov za mladino.) — Priredil Rudolf Wagner.

V spomin na desetletnico plebiscita na Koroškem je izdala Slomškova družba v Ljubljani knjižico za mladino o Koroški. Knjižica obsega popis slovenskega dela Koroške, njen zgodovinski pregled, popis slavnih koroških Slovencev, razne koroške pravljice in pripovedke, črtice iz življenja na Koroškem, slike o bojih za Koroško, narodne koroške pesmi in uganke. Knjižica je opremljena z lepimi slikami in ilustracijami. Dobro bo knjiga služila zlasti pri pouku zemljepisa, zgodovine in narodnega jezika. Zato v vse šolarske in učiteljske knjižnice, pa tudi mladini jo poklonite kot darilo. Naslov knjige je iz pesmi A. Č.: V Korotan, katero je uglasbil monsignor profesor Stanko Premrl. Dobiva se v vseh knjigarnah, kjer je cena Din 20.—.

Kot I. zvezek Mladinske knjižnice Slomškove družbe je izšla Bevkova knjižica »Pastirčki pri kresu in plesu«. Knjižico je ilustriral Fr. Kralj. Dobi se še nekaj izvodov po 5 Din.

III. ZVEZEK MLADINSKE KNJIŽNICE SLOMSKOVE DRUŽBE

V zalogi Slomškove družbe je izšla knjiga o

Beneški Sloveniji.

Knjiga obsega popis dežele, narodne in umetne pesmi, članke o lepotah pokrajine, narodne pravljice in pripovedke. Knjiga je za mladino kakor za odrasle zanimiva, ker seznanja bralce z najzadnejšo vejo slovenskega rodu, katere ne smemo pozabiti. Zato spada knjiga v vsako knjižnico, posebno v učiteljsko in šolarsko. Gotovo bo zanimala prav posebno one, ki so doma v bližini teh krajev. Cena knjige je 20 Din. Dobiva se v vseh knjigarnah.

SLOVENSKI UČITELJ

PEDAGOŠKA REVIIJA IN GLASILO SLOMŠKOVE DRUŽBE

LETNIK XXXII. Ljubljana, 1. novembra 1931.

ŠTEV. 9-10

Kraljev teden v Ljubljani.

V Ljubljani se je vršilo dne 6. septembra, na rojstni dan prestolonaslednika, svečano odkritje spomenika kralju Petru I. Osvoboditelju. Iz vseh krajev dravske banovine in iz drugih krajev Jugoslavije, skupaj nad

Spomenik kralja Petra I. pred magistratom v Ljubljani.

sto tisoč ljudi, je prihitelo na ta veličastni praznik v Ljubljano. Na veliki tribuni nasproti spomenika, ki ga je zasnoval naš akademski kipar Lojze Dolinar, so bili zbrani častni gostje, zastopniki oblasti, državnih uradov;

na drugih prostorih pred magistratom pa pevski zbori, društva in drugi. Združeni moški pevski zbori so odpeli »Molitev«. Slavnostna govornika sta bila predsednik za postavitve spomenika inž. gosp. L. Bevc in mestni župan gosp. dr. Dinko Puc. Pred spomenikom je bilo položenih veliko vencev. Jugoslovansko učiteljsko združenje, sekcija za dravsko banovino, je poklonilo lovorjev venec s palmovo vejo, na kateri so bila vrezana imena vseh 35 učiteljskih društev. Poseben venec s trakom je poklonila tudi Slomškova družba. Po slovesnem odkritju in odpetju državne himne je defiliralo vse vojaštvo ljubljanske garnizije, a po pestro okrašenem mestu se je nadalje razvila in korakala triumfalna povorka s 14 godbami in nešteto zastavami. Ves spored je prenašal tudi radio.

Slovesnosti tega spomenika so sledile kulturne prireditve, kakršnih še ni videla Ljubljana. Nekaj jih navedemo tudi na tem mestu.

Dne 7. septembra dopoldne se je vršil v stolni cerkvi dobro obiskan cerkveni koncert. Izvajala sta ga naša odlična umetnika msgr. St. Premrl in g. Karel Rupel.

Narodno gledališče se je odločilo, da je uprizorilo Foersterjevo opero »Gorenjski slavček« pod milim nebom na terasi hotela Tivoli in Hoffmannsthalovo dramo »Slehernik« na stopnicah pred Nunsko cerkvijo. Gledališka prireditev se je vršila prvikrat na prostem, zato je bil to pomemben korak v naši kulturni zgodovini.

Na praznik dne 8. sept. sta železničarski glasbeni društvi »Drava« iz Maribora in »Sloga« iz Ljubljane, skupaj okrog 100 godbenikov, izvajali pred Nunsko cerkvijo monstre-koncert. Popoldne se je vršila na istem prostoru izredno pomembna prireditev »Pevske zveze«: nastop združenih 113 pevskih zborov z nad 2400 pevcev in pevk. Za slovenske pevske zbore je bil ta skupni nastop, kot prvi poskus takega koncerta, izredno doživetje. Na občinstvo je napravil mogočen vtis. Izrazito in veličastno je zadonela iz toliko grl pesem »V gorenjsko oziram se skalnato stran« in globoko je ganilo nje besedilo »Vse je vihar razdjal, narod pa zmiraj stal«. Koncert je sijajno uspel in je imel poleg vsega izvajanja še najvišjo počastitev z obiskom Nj. Vel. kraljice Marije. Njej je občinstvo priredilo prisrčne ovacije.

O zunanji organizaciji in notranji reformi šolstva na Dunaju.

Olga Knez.

V zadnjem desetletju je postal Dunaj središče in zarišče novodobnega šolstva. Inozemstvo živahno zasleduje reformno delo na dunajskih šolah in učiteljstvo iz vseh krajev pridno roma v »pedagoško Meko«, da se na licu mesta seznani z delovno šolo. Ideja šolske reforme je sicer vzniknila iz raziskovanj znanstvene pedagogike v Nemčiji, ali to, kar se je v Nemčiji zamislilo v teoriji, se je z uspehom oživitvilo v dunajskih šolah.

Šolnik Doltrens iz Ženeve upravičeno trdi, da temelje uspehi dunajske delovne šole predvsem na skupnem, vzajemnem, medsebojno izpolnjujočem delu teoretikov in praktikov, ki se je začelo že pred svetovno vojno, dalje na vnetem delovanju učiteljstva ter na skupnem delu šole in doma.

Šolska reforma se je začela v Avstriji v letih 1919 in 1920 in to takoj v velikem obsegu, kajti reforma obsega vse osnovno in srednje šolstvo.

Vodilna misel reforme je bila organizacija enotne šole (Einheitsschule) v kateri bi se vse šolstvo od osnovne šole do univerze, izoblikovalo smotno in enotno. Temelj vsega šolstva tvori osnovna šola (Grundschule), tej sledi štirirazredna meščanska šola (Hauptschule), oziroma štirirazredna nižja srednja šola, in tej še štirirazredna višja srednja šola.

Zunanja organizacija dunajskega šolstva.

Dunajsko šolstvo vodi mestni šolski svet (Stadtschulrat), ki šteje 108 članov, voljenih deloma od občinskega sveta, deloma od mestnega starešinstva, — določeno število nadzornikov in več zastopnikov učiteljstva. V njegov delokrog spadajo personalne zadeve, pedagoško-didaktične, administrativne, organizatorične ter pravne. Sedanji poslevodeči predsednik je O t o n G l ö c k l, ki si je pridobil za šolsko reformo največ zaslug.

Šolska reforma je najprej izpremenila zunanjo obliko šolstva. Novozrasla demokratična država hoče šolo socializirati, to se pravi, da želi doseči, da lahko vsakdo vstopi v srednjo šolo. Pred vojno so mogli posecati srednjo šolo le bolj situirani otroci, ali so bili zmožni ali ne; ostali pa so, čeprav so bili dostikrat bolj nadarjeni, obiskovali le ljudsko šolo.

Avstrijska šolska reforma je hotela temu odpomoči in je zato uvedla štirirazredno osnovno šolo (od 1. do 4. šolskega leta), ter splošno nižjo srednjo šolo (od 5. do 8. šolskega leta). To svojo uvedbo utemeljuje z izbiranjem poklica, ker pri štirinajstletnem učencu vse laže presodimo za kateri poklic je sposobnejši, ko pri desetletnemu otroku. Nižja srednja šola obsega različne tipe, ki pa niso tako različni, da bi onemogočili prestop iz enega tipa v drugega. Ti tipi so: tip meščanske šole, humanistične gimnazije, realne gimnazije in realke. Prvi razred je v vseh šolah enak. V drugem razredu imajo v humanističnih gimnazijah latinščino, v realnih gimnazijah in meščanskih šolah latinščino ali francoščino — v realkah pa samo francoščino. Tako lahko prestopijo otroci z dovršenim 2. mešč. razredom v 3. razred gimnazije, oziroma 3. razred realne gimnazije in realke. Enak prestop je mogoč tudi po 3. razredu meščanske šole. V 4. razredu humanistične gimnazije prično z grščino, v 5. razredu pa se uče že drugega tujega jezika in sicer v realnih gimnazijah latinščine, kjer so imeli poprej francoščino, kjer pa so imeli latinščino, francoščine; v realkah prično z angleščino.

Poleg obveznih predmetov se morajo otroci udeleževati tudi neobveznih in sicer različnih tujih jezikov, a tudi matematike, da laže menjajo tip šole.

Omeniti bi bilo treba še, da šolska obveznost ne preneha s 14. letom, temveč po dovršeni osemletni šolski dobi.

Notranja šolska reforma.

Veliko važnejša od zunanje reforme je v Avstriji notranja reorganizacija šolstva in prav ta reforma je ona privlačna sila, ki vabi leto za letom inozemsko učiteljstvo na Dunaj. Ta notranja reforma ni nastopila v šoli preko noči, niti ni bila diktirana od prostvetnih oblasti, temveč so jo posamezni učitelji poskušali in preiskušali že dve desetletji; po prevratu je dobila le uradno odobrenje.

Moderná šola, ki se kratko imenuje »delovna šola« (Arbeitschule), stavlja v nasprotju s staro šolo učenja (Lernschule) v ospredje vsega pouka — otroka. Pri pouku se ozira predvsem na otroka, na njegovo naravo, duševni razvoj, zanimanje, zmožnosti in sposobnosti. Gradivo stopa v ozadje ter se mora podrediti otroku. Ono ni več namen, temveč le sredstvo.

Delovna šola poudarja pri izbiri gradiva in pri pouku trojno načelo in sicer:

1. psihološko, ki zahteva, da mora šolsko delo odgovarjati otrokovi naravi in njegovi duševni sposobnosti,

2. materialno, češ pouk mora temeljiti na gradivu, ki odgovarja otrokovim domačim prilikam,

3. didaktično ali tehnično načelo, ki zahteva, da stopi dete v akcijo, ker more le s samodelavnostjo doseči samostojnost, ki jo pričakuje od otrok delovna šola.

Tem trem načelom odgovarjajo tri najvažnejše zahteve, na katerih je osnovan tudi učni načrt osnovne šole, in te so:

- a) enotna skupnost pouka (einheitlicher Gesamtunterricht),

- b) domorodnost pouka (Bodenständigkeit des Unterrichtes), ter

- c) otrokova samodelavnost (Selbstbetätigung des Kindes).

Otrokovo mišljenje in predstavljanje zahteva skupen pouk, kajti otrok spoznava obdajajoče življenje kot neko nedeljivo celoto. Delovna šola opušča zato pouk po predmetih ter podaja otroku učno snov v naravni celoti. Radi te stvarne koncentracije pouka odpade tudi ostro začrtan urnik. Prehod iz enega področja pouka v drugega se vrši po stvarni ali psihološki potrebi, a ne po šolskem zvoncu ali uri.

Gradivo, ki se obravnava v šoli, mora biti vzeto iz otrokove okolice, domačega kraja, zato so tudi učni načrti posameznih šol različni. Didaktično načelo poudarja samodelavnost otrok. V stari šoli (Lernschule) je bil učenec večinoma pasiven, delovna šola pa zahteva njegovo aktivnost, ker le ta odgovarja otrokovemu nagonu in veselju do dela. Otrok sam opazuje, doživlja, razmišlja ter zaključuje.

Delovna šola ne vpoštevaja preveč učnega gradiva samega, glavni poudarek leži na samostojnem učenčevem delu, zato učni načrt osnovne šole tudi ne stavi točno omejenega stvarnega smotra (Stoffziel) temveč le splošne učne smotre (Lernziele).

Tu so v velikih potezih označene naloge, ki jih mora izpolniti osnovna šola v štirih letih. Učni načrt obsega le minimalne zahteve, ki pa so obvezne za vse šole cele države, sicer pa prepušča posameznim učiteljem, oziroma šolam popolnoma svobodo, da samostojno izdelajo učni načrt za svoj šolski okoliš.

Učitelj sestavi učni načrt tako, da se da pregledati gradivo, ki ga hoče predelati, pa tudi njegov obseg in način, kako bo zadostil strnjnemu pouku. Vendar tudi ta učni načrt ni za učitelja strogo obvezen. Moderna šola ne pozna nobenega okostenelega sistema, temveč dopušča življenju prosto pot v šolo, zato učitelj lahko odstopi od učnega načrta, ako to zahteva priložnostni pouk. Učni načrt varuje učitelja le pred nesmotrnim delom ter obenem tudi določuje, koliko časa naj učitelj posveti posameznim predmetom.

Svoboda, ki jo ima učitelj v moderni šoli glede izbire in razdelitve snovi, ne zmanjšuje njegovega dela. Priznati je treba, da zahteva pouk v delovni šoli vestno in vsestransko pripravo ter visoke duševne in telesne sposobnosti. Kolikor sem se mogla prepričati na Dunaju, je dunajsko učiteljstvo po večini izredno vneto za svoje nadaljnje teoretično in praktično izobraževanje.

To stremljenje podpira tudi država, posebno pa dunajski mestni šolski svet. Duša vsega učiteljskega izobraževanja je Pedagoški institut (Pädagogisches Institut), ki je zlasti namenjen šolanju učiteljev za dunajske šole, a je ob enem na razpolago tudi ostalemu učiteljstvu, ki hoče nadaljevati svojo izobrazbo. Dostop k visokošolskim učiteljskim tečajem (Lehrerbildungskurse) imajo absolventi (-inje) srednjih šol in učiteljišč. Slednji morajo napraviti dopolnilne izpite za srednje šole, čemur služijo posebni tečaji. Šolanje traja dve leti, je teoretično in praktično ter obsega predavanje iz filozofije, psihologije, pedagogike in metodike. Predavanja se vrše deloma na univerzi (najmanj 12 ur) deloma na Pedagoškem institutu. Institutu je priključena tudi šola (Institutsschule) kot nekaka vadnica za slušatelje. V četrtem semestru se slušatelji posvete v večjem obsegu praktičnemu delu. Vsak si izbere učitelja na tej ali oni šoli in pod njegovim vodstvom se potem loti šolskega dela. Pouk je brezplačen; polovica slušateljev (vseh je okrog 150) dobiva tudi stipendije.

Na pedagoškem institutu se prirejajo tudi tečaji, ki služijo nadaljni izobrazbi učiteljstva (Lehrerfortbildungskurse) in ki jih učiteljstvo rado poseča. Tako se je n. pr. v letnem semestru 1928. l. udeležilo teh tečajev 2363 učiteljev (-ic), v zimskem semestru istega leta celo 3431. Predavanje se vrši iz filozofije, pedagogike, dalje pedopsihologije (tudi praktično), didaktike, dalje o pouku nadarjenih otrok, o telesni vzgoji, o glasbi etc. Tečaji obsegajo prav tako praktične vaje in hospitacije.

Pedagoški institut je postal v resnici središče vsega znanstvenega in pedagoškega izobraževanja učiteljstva. Da pa more vršiti svojo nalogo, ga mesto Dunaj najskrbneje podpira, saj je prejel v petih letih za izpopolnitev zbirk in učil nad 1 milijon šilingov. Nadaljni izobrazbi učiteljstva služijo »Lehrerarbeitgemeinschaften«, kjer učiteljstvo skupno rešuje praktične probleme, ki se tičejo delovne šole in delovnega pouka.

Nekaj posebnega je velikanska pedagoška knjižnica, »Pädagogische Zentralbücherei«. Tu je učiteljstvu na razpolago velika knjižnica z okoli 130.000 zvezki ter čitalnica, ki ima preko 400 časopisov in revij, in se še vedno izpopolnjuje. Da se knjižnica v resnici uporablja, kaže statistika iz leta 1927/28, ko je bilo izposojenih 42.206 knjig, a čitalnico je posečalo okoli 6000 učiteljev (-ic).

Šolsko delo podpira pa tudi vzajemnost med šolo in domom. Starši so združeni v posebnih zvezah (»Elternvereine«), kjer sodeluje tudi učiteljstvo. Tu se vrše predavanja o vzgojnih in metodičnih vprašanjih. Zveza staršev prireja razne tečaje (glasbene, jezikovne, telovadne, sportne) in izlete za otroke, podpirajo pa tudi nakup klavirjev, mikroskopov, skioptikonov, gledaliških odrov za šole ter skrbe za redno posejanje šole.

Na Dunaju sem obiskovala šest različnih šol, med njimi tudi »Institutschule« ter vadbico na ženskem učiteljskem. V nekaterih šolah, tako predvsem v »Institutschule« sem bila večkrat po več dni zaporedoma, da sem natančneje spoznala šolsko delo. Iz istega razloga sem poslušala v nekaterih razredih tudi po več ur skupaj. Razredi so deški, dekliški in mešani, a po veliki večini maloštevilni.

Zunanja oprema razreda popolnoma odgovarja zahtevi, da bodi razred življenjsko-delovno občestvo. Klopí so različno razvrščene, a vedno tako, da vidijo otroci drug drugega. V nekaterih nižjih razredih imajo otroci majhne mizice, na mizah vaze s cvetjem in lične stolčke. Opazila sem celo bele zastore in ob oknih skoraj povsod stojala, polna cvetja in zelenja. Vse to hoče povečati domačnost, ki naj vlada v razredu. Temu primerno je tudi razmerje med učiteljem in otroci. Kateder je izginil, oziroma je izgubil svoj pomen. Učitelj kliče vse učence s krstnimi imeni. Če od učenca česa želi, ga prijazno pokliče n. p. (»Bitte schön Kurti, willst uns das auf die Tafel schreiben«) — »Lepo prosim Kurti, ali bi nam napisal to na tablo«. In zopet: (»Danke schön, Kurti! Das hast du recht brav gemacht.«) — »Hvala lepa, Kurti. To si prav dobro napravil«.

To lepo družinsko razmerje med učiteljem in učenci odgovarja prijazni naravi Dunajčanov in da s tem učitelj tudi šibkejšim učencem več poguma. Učenci, ki pridejo v šolo, učitelja prijazno pozdravijo in ta jim ponudi roko v pozdrav. V nekem razredu sem opazila, da so vsi učenci nagovarjali učitelja kar »Onkel«. Učitelj mi je to razložil, češ da ga je eden izmed učencev ob vstopu v šolo v 1. razredu nagovoril: »Gelt, du wirst jetzt mein Onkel sein?« (»Kajne, ti boš sedaj

moj striček?«). Da ne bi pokvaril otroku veselja do šole, je v to privolil in pri tem je ostalo.

Mimogrede naj povem, da vlada enako prijateljsko razmerje tudi med učitelji ter ravnatelji in nadzorniki. Opazila sem to vsaj na šolah, kjer sem bila. Učenci se niso nič vznemirili, ko je vstopil z menoj ravnatelj ali nadzornik.

Da vlada domačnost v šolski sobi, kažejo tudi različne fotografije sedanjih in bivših učencev. Še celo polno omaro igrač sem opazila. Namenjene so otrokom, ki po pouku čakajo na starše, da pridejo ponje. Medtem se skupno z učiteljem, ki ostane pri njih, igrajo,čitajo, pišejo, ali si drugače krajšajo čas.

Vsi razredi so dobro opremljeni z učnimi pripomočki. Šolskih tabel je več, navadno pa so kar vse stene po 1 m visoko prepleskane s črno ali sivo barvo, ali pa imajo napet posebne vrste papir ali platno, kar nadomešča stenske table. Tako lahko hkrati pišejo vsi učenci, s tem prihranijo čas, učitelj pa ima pregled na vse strani.

Vsak razred ima tudi svoj zaboj napolnjen s peskom, »Sandkasten«, ki ga uporabljajo predvsem pri domoznanstvu. Poleg tega ima vsak razred tudi svojo razredno knjižnico. Tu ima učitelj potrebne učne in pomožne knjige za vse učence. Te knjige učenci koncem leta vrnejo; pregledajo jih skupno in hudo obrabljene popravijo, oziroma nadomeste z drugimi, novimi. Knjige, zvezke in vse potrebščine za pisanje, risanje in ročno delo dobe vsi učenci brezplačno. V letu 1928 je dunajska mestna občina stavila v proračun samo za učila, šolske knjige, pisalne potrebščine, ročna dela in podobno, vsoto 2,408.000 šilingov, a postavke za celotno dunajsko šolstvo je dosegla 70,753.320 šilingov, to je 566,026.560 Din.

(Dalje.)

Načrt.

Učitelj brez določenega učnega načrta je enak popotniku brez potnega cilja, vojskovodji brez vojnega načrta, stavbnemu mojstru brez stavbnega načrta.

Karl Kehr.

O ročnih izdelkih in razstavah.

Franjo Čiček.

Marsikateremu izmed učiteljstva dela težkoče, kako reformirati svoj razred v duhu delovne šole in kako priti do materiala, ki ga šola kakor učenci ne morejo nabaviti. In marsikateri učitelj(ica) misli, da je prava delovna šola le tista, kjer se veliko modelira, reže, struži, nabija, plete itd. Ni jim zameriti. Saj tudi naši rokotvorni tečaji vtisnejo obiskovalcu mnenje, čim več znaš napraviti iz lepenkarstva, mizarstva, kleparstva itd., tem boljši delovni učitelj si.

Tudi slišimo od marsikaterega absolventa takih rokotvornih tečajev: »Da, v Ljubljani in Mariboru je to lahko, kjer imajo šole ves material pri rokah. Kaj pa bom jaz v svoji revni šoli, kjer še za zvezke in najprimitivnejša učila nimamo denarja«. Taki učitelji(ice) so izgubili orientacijo in zgrešili namen in pomen delovne šole (ne po lastni krivdi).

Zdi se, da manjka našim rokotvornim tečajem vodilne ideje in bistva prave in naše jugoslovanske delovne šole. Mi pozabljamo, da mora biti naša šola bolj duhovna kakor pa ročna delovna šola. Kaj nam pomaga obilica ročnih izdelkov vseh vrst, če manjka med njimi notranja in organična vez, ki se naj naslanja na vse predmete osnovne šole in ki naj kaže vidno vzgojo in razvoj, kako se v duhu koncentracije učne snovi vežbata um in roka ter se izoblikuje značaj.

Nekatere naše šole prirejajo ob koncu šolskega leta razstave, kjer se ljudje divijo raznovrstnim izdelkom svojih otrok. Lepo, ali med vso to bujno šaro ne najdemo notranje zveze, kako in zakaj to? Razvoj dela, njega odnosi napram snovi, pobuda, zamisel, material, ki kaže štedljivost — ne potrato, koncentracija, skupnost, izraz učenčevega pojmovanja in samoniklosti — vse to često pogrešamo, ko gledamo lepo in precizno izdelane kletke, vozičke, obešalnike, smetišnice, cvetlična stojala, okvirje, reliefe iz terrakota itd. Razvoj vzgoje intelekta nam je tukaj zakrit z obrtjo.

Vse drugačna bi bila razstava skromnih in primitivnih izdelkov iz materiala, ki kaže štedljivost, uporabnost in iznajdljivost ter bi vidno kazala razvoj in notranjo vez učne snovi in učenčevega samoniklega udejstvovanja. Radi bi videli kako so posamezniki pojмили, zgrabili in si predstavljali snov, ki jo z roko obdelujejo v raznovrstnem materialu, ki ga kolikor mogoče zastonj nudi šola in okolica.

Res, marsikaterega lajika taka razstava ni, posebno še, ako je mnenja, da morajo nuditi razstave vedno najboljše ter so podvržene kritiki. Ali šolska razstava se ne sme istovetiti z drugimi (obrtnimi) razstavami, mi ne prodajamo izdelkov in ne delamo reklame. To je vsekakor zgrešen cilj delovne šole.

Šolska razstava naj kaže pot, ki jo hodi vsak učenec, ne samo najboljši, individualno in samostojno od početka pa do konca. Njegovi ročni izdelki naj bodo sistematična organska celota, ki kaže hibe in uspehe in ki karakterizira njegovo osebnost in razvoj značaja.

Pisma podeželskemu učitelju.

Po A. Heinenu priredil Boris Grad.

IV.

Podeželska šola.

(Dalje.)

Pišete mi, da je šolsko poslopje v Vaši občini zelo zanemarjeno, šolska soba vse prej kot čedna, zemljevidov in drugih nazornih sredstev primanj-

kuje, da izkazuje šolarska knjižnica razen spisov Krištofa Šmida in Egidiya Jaisa povesti komaj še kaj drugega, da učiteljske knjižnice sploh ni, šolske klopi ne odgovarjajo zdravstvenim predpisom, da je peč stara, močno kadi in je v sredini počena, da se morete pri svoji pisalni mizi priučiti guganju.

Tako zanemarljeno stanje najdemo na deželi še tuintam — celo v občinah, ki niso ravno revne in so v stanju zbrati za ostala javna poslopja prav znatna sredstva; ki so si sezidale lepo novo cerkev in so pripravljene doprinesiti zanjo vsako žrtev, bodisi potom privatnih ali javnih sredstev.

Kje tiči tedaj vzrok, da je večkrat ravno šola zanemarljena Pepelčica?

Najprej vam priznam, dragi prijatelj, da mi v šoli prav za prav ugaja duh gotove stroge preprostosti. To je bil duh, v katerem smo vzrastli, duh gotove čvrstosti, skoro bi rekel čistosti, ki pa je bil v poslednjem času žalibog skoraj ogrožen, da izgine iz šol. Kar se je v naših vele- in deloma malih mestih sezidalo javnih in šolskih stavb, večkrat ni več dihala duha rzke vzgoje in samovzgoje, temveč duha gotovega pomehkuženja, rekel bi — ženskosti.

In obilica nazornih sredstev tudi ne napravi vedno vsega; nasprotno: develjnokrat je ona most k lenobi in plitvosti. Nekoč sem si iz okroglega krompirja, dveh lesenih obročev in par žic sam napravil v šoli zemeljsko oblo ter na njem veliko bolje pojasnil svojim učencem štiri letne čase, vrtenje zemlje okoli solnca, skratka vso nebesno geografijo — kakor bi se mi posrečilo na teluriju ali planetariju. Tudi priznam, da sem prinesel vse svoje realistično znanje iz ljudske šole, ki ni imela mnogo nazoril, zato pa učitelja kateri je znal nazorno učiti in pravilno izkoristiti razpoložljiva nazorila. Na mladino deluje izobilje modernih nazoril in poskusnih načinov bolj v kvarnem, kot izpodbujujočem smislu. Nazorilom in slikam, ki sem jih mogel narediti pred očmi otrok, sem vedno dal prednost pred vso šolsko industrijo — igrač.

V tem imate vsekakor prav, da se šolo velikokrat še dandanašnji smatra za Pepelčico in prihaja poslednja v poštev. Na deželi pač še niso o šoli premagani oni nazori, ki so bili razširjeni pred pol stoletjem. Šola je kmečkim ljudem postranska stvar, potrebnega uvaževanja ji ne poklanjajo, malo jim je mar njeno tiho delo. Otroci »morajo« hoditi v šolo. Ako se jih zadrži enkrat neopravičeno doma, potem je takoj treba plačati nekaj dinarjev kazni. ali nastanejo še druge neprijetnosti — skratka, šola še ni resnični ljudski zavod, ni ukoreninjena kot srčna zadeva v splošni ljudski zavednosti.

Dostikrat je kriv temu zgodovinski postanek naše ljudske šole, dostikrat ono staro nezaupanje, ki je zavladalo med današnjim šolskim razvojem in cerkvijo, ne redko pa je vzrok v pomanjkljivosti učiteljevi poljudnosti, o kateri sem Vam pravil v prvem pismu. Niti sami se ne morete

čuditi nad tem, da kmečki župan ni naklonjen ustreči željam učitelja, ki je nestalen, ostane dve ali tri leta v vasi in potem zopet izgine, ki s šolo nima nobenega veselja in zanemarja mogoče celo šolski vrt.

O nekem starem Trierskem nadžupanu se pripoveduje, da je mladim upravnim uradnikom, ki so se pritoževali čez neverjetno slabo stanje trierskega cestnega tlaka in drugih javnih naprav, vedno enako odgovarjal: »Ljubi prijatelj, marsikateri vaših prednikov se je moral na to privaditi in vi se boste tudi«. Čisto podobno občuti marsikateri kmečki občinski svetnik: »Te nove šare in bedarije! Naši dedje so se v tej šoli naučili, kar jim je bilo potrebno, zakaj ne bi zadostovala tudi našim otrokom! Prihodnjic pride drugi, ki mu to in ono zopet ne bo dovolj dobro!« Da, ko bi imeli vedno stalne učitelje, zraščene z ljudstvom, kateri bi si na pravilen način osvojili in zavarovali tihi vpliv na javno mnenje, potem bi naše šole in šolska uprava na deželi kmalu drugače izgledala. Vprašajte se enkrat: zakaj more podeželski župnik, vezan s pravo ljubeznijo na svojo cerkev, zbrati potrebna sredstva, da okraši in bogato opremi hišo božjo? Prvič, ker je župnik sam vezan in zraščen z njo. Če nastopi svoje mesto, je svečano vpeljan v cerkev; zanjo se zanima; v njej bo odslej vsak dan maševal. Spoštuje jo, ker je hiša božja, vodilna misel mu je: »Gospod, ljubim kras Tvoje hiše in kraj, v katerem biva Tvoje gospostvo«.

Tudi verniki poznajo in vedno znova doživljajo pomen hiše božje, se zavedajo koliko jim nudi. Njihova hiša je, kjer vsako nedeljo prisostvujejo sveti daritvi in poslušajo besedo božjo. Biti mora praznična, primerno okrašena in opremljena. Zato je med njimi vedno dovolj pobožnih duš, ki veselo pomagajo župniku opremljati in okraševati isto, saj jim je to tako rekoč življenjska potreba. Ker so dali cerkvi, so darovali Bogu samemu. Neredko mora župnik celo zadržavati pobožno gorečnost, ki bi hišo božjo najraje opremila z vsemi mogočimi umetniško manjvrednimi nabožnimi slikami.

Še cerkveni ključar smatra za svojo versko dolžnost, da očetovsko skrbi za cerkev, jo skuša z vsemi razpoložljivimi sredstvi okrasiti in pre-skrbeti s potrebnimi božjeslužnimi predmeti.

Sedaj pa presodite, kako spoštuje šolo marsikateri učitelj in kako jo spoštuje ljudstvo. Ko nastopi mladi učitelj svoje mesto na deželi, mnogokrat ne občuti, da je šola sedaj njegova last, se ne zavzame z dušo zanjo, ne ogreje ga misel, da bo na tem mestu izvrševal učiteljski poklic in tako služil Bogu.

Saj šolska soba bi morala biti zanj hiša božja; ljubiti bi jo moral prav tako, kot ljubi župnik svojo cerkev; moral bi doumeti, da ga je Bog postavil na to mesto, mu zaupal otroške duše in zahteva od njega, da jih izoblikuje po božji podobi, utrdi za življenjski boj in nebesa. — V svojo šolo bi moral vstopiti z občutkom novoposvečenega duhovnika, ki stopa v hišo božjo; z istim veseljem do dela in ustvarjanja, kakor stopi župnik v svoje občestvo. Iz te ljubezni do šole bi se potem razvila tudi ona breztežna, netehtljiva duševnost, ki bi skušala šolo skrbno varovati, vzgajati otroke v gotovem

spoštovanju do nje in šolske oprave, ki bi zaukazovala premišljati o okrasu in opreми šolskega poslopja, ter učitelju tiho toda smotreno ukazovala iskati potov, kako svoje šolsko poslopje in opravo izpopolniti, da bi odgovarjalo dostojanstvenosti šole, dostojanstvenosti otroške vzgoje in zahtevam časa.

In zato, dragi prijatelj, se mi zdi tako važno, da najdete pozitivno, organsko razmerje do svojega župnika. On je in ostane najbolj spoštovana osebnost v vasi; njegovo besedo ljudje še uvažujejo. Ako se prične resno zanimati za šolo, ako tudi njemu postane del božje hiše, tedaj Vam bo v pomoč pri iskanju privatnih sredstev za nabavo nazoril; oplemenitujočih slik ali dobrih zemljevidov, pomagal pa bo tudi spremeniti javno mnenje, ki šoli nerado doprinaša žrtve in vplival bo nanj na pravi način. Na tem pa je, da Vi zanimanje vaščanov oprezno vzbujujate in gojite za šolo.

Preprosti otrok naroda ne misli stvarno; šola mu je mrtev pojem. Poznal sem starejšega izobraženca, ki je s polnimi rokami delil podpore, a vedno iz osebnih in ne stvarnih ozirov. Ni rekel »tej fari bo treba pomagati, ker je v sili«, temveč »župnik je sijajen človek, zato mu brez pomisleka podarim večjo vsoto iz svoje ubožne blagajne«. Ako se to primeri izobražencu, ravnatelju višjega javnega učilišča — ne da bi ga bilo mogoče odvrniti od osebnega mišljenja k stvarnemu, tedaj je preprostemu ljudstvu naravno še bližje, ravnati se po osebnih in ne stvarnih razlogih. Če je učitelj »sijajen človek«, s katerim je lahko izhajati, ki se za otroke zavzema, razume z ljudmi živeti in občevati, ki kaže tudi za njihove zadeve in skrbi uslužno razumevanje — potem bo, kadar bo šlo za to, da svoji šoli ali biblioteki stvarno nekaj pridobi — lahko premagal vse težkoče.

V tem leži problem »sveta staršev« (pri nas krajnih šolskih odborov). Kaj bo iz teh korporacij, ki še danes mnogokrat ne pojmujejo svojih nalog? Ali ni njih smisel v tem, da se v tesnem stiku z učiteljem najprej sami poglobe, doumejo šolo, kot kulturno ustanovo, kot ljudsko srčno zadevo in skušajo v vseh slojih vzbuditi in razširiti enako razumevanje? Visoka naloga naj Vam bo zlití se v duhovno enoto, s svetom staršev in ga pridobiti za šolsko delo.

Vendar bi Vas svaril, pričeti nekako tekmo v »priljubljenosti« s svojim župnikom. S tem v najboljšem slučaju dosežete, da nastaneta v vasi učiteljeva in župnikova stranka, Vi pa namesto vzgojitelj občestva, predmet strasti, potegnjen v razdor in prepír, igrača ene ali druge stranke; vse Vaše delo, ki naj bi služilo celoti, postane za isto nerodovitno. Skušnja mi je utrdila prepričanje, da je umetno iskanje priljubljenosti in stremuštvó, bodisi napram predpostavljenim, bodisi napram ljudski samovoljnosti v obratnem razmerju z dušnim pastirstvom in vzgojnim delovanjem. To je tudi samo po sebi umevno; vzgojitelj se ne more zenačiti z ljudstvom, temveč mora ljudstvo dvigniti k sebi; ne sme postati suženj ljudske samovoljnosti in neizobraženosti, temveč mora to samovoljnost in neizobraženost premagati. Njegova misija ni demagoška, temveč kulturna, to se pravi npravno oplemenitujoča.

Za marsikaterega mladega učitelja, ki pride na zanemarjeno šolo, je velika nevarnost v tem, da se izpozabi, škili na svojega prednika in govori neprijazno o njem. Tega ne posnemajte. Podobnega Vas mora obvarovati stanovska zavest. Tudi če odkrijete precejšnje nerednosti in nemarnosti: ne igrajte detektiva in godrnjača, temveč skromno in vztrajno delajte, da odstranite nerednosti.

Marsikateri mladi mož si pokvari stališče s tem, ker bi najraje takoj vse spremenil in znova uredil. Ljubi prijatelj, pred takim radikalnim novotarjem prevzame one, ki so zrasli v starem izročilu, smrten strah; in tega jim ne smemo šteti v zlo. Posebno kmetjski ljudje so konservativni, nočejo hitrih sprememb; zato si postavimo cilj, o katerem smo prepričani, da ga z lahkoto dosežemo in za ta cilj delajmo žilavo in vztrajno, dokler ga ne dosežemo; potem pa stopimo korak dalje, k postopnemu prenovljenju. Morda zapustite, če umrjete kot 80 letni starček na svojem prvem službenem mestu, kos dela tudi svojemu nasledniku. Kakor se duh božji ne javlja v vihranju viharja, tako tudi oni, ki ga duh božji vodi, ne kaže neprosvetljenega radikalizma, temveč tiho in skromno, če le mogoče v ozadju, stremljeva za uresničitvijo svojega cilja in se ne veseli hvaležnih naslednikov, ki bodo vklesali njegovo ime v železo in marmor, temveč svojega uspelega dela, ki mu je posvetil življenje. (Dalje.)

Tri pedagoška predavanja o moderni osnovni šoli.

F. Lužar.

Predavanje g. Gustava Schmidta, šolskega svetnika iz okraja Sprottau. (Dalje.)

Najprej izpregovorim na željo mnogih interesentov še nekoliko o šolskem nadzorništvu v Nemčiji. V prejšnjem času so bili nadzorniki teologi. Vsak duhovnik ali pastor v župniji je bil obenem lokalni šolski nadzornik. Za skupino 60 šol je bil postavljen okrajni šolski nadzornik, največkrat tudi teolog. Njegov glavni poklic je bila duhovniška služba. Mlajšemu učitelstvu ni utegnil dajati navodil. Težko je služiti dvema gospodoma. Prišel je parkrat na leto, da vidi rezultate in oceni delo učitelja po znanju otrok. Ne rečem prav nič proti prejšnjim šolskim nadzornikom — duhovnikom. Imeli smo ž njimi v obče dobre izkušnje, dasi niso bili izrečno pedagogi; imeli smo pa tudi slabe izkušnje z novimi nadzorniki. To je stvar osebnosti. Kakih službenih navodil od vlade nimamo. Sedaj je nadzornikova glavna stvar, da se notranje približa in pomaga učitelstvu, ker vzraste uspeh skupnega dela le iz medsebojnega razumevanja. Tudi se šolski svetnik približa ljudem svojega okrožja, da spozna njih gospodarske in življenske pogoje ter iz tega črpa podlago za presojanje rezultatov poedinih šol. Važno je, da je nadzornik prej sam bil učitelj in upravitelj in se je v tem dobro izkazal. Sam sem bil upravitelj šole z 42 razredi, sedaj sem nadzornik v velikem, a silno revnem okraju Sprottau in nadzorujem 60 šol. Jaz prihajam v vsako šolo trikrat na leto ter ostanem v vsaki šoli 5 ur: dve uri poslušam, dve uri poučujem sam in zadnjo uro porabim za razgovor z učiteljem o pouku. Delo v šoli je tudi informativno. V oddaljenih šolah ni tako čudno, če izgubi učitelj merilo svojega lastnega dela,

ako nič ne vidi, kako delajo drugi. Nova šola je v teoriji, v praksi je še ni, a bomo ji pripravili pot, ko bomo preizkusili vse podrobnosti. Da uredim razne reči z učiteljstvom, naznanim začetkom vsakega tedna vsem šolam po časopisih, kje bom nadzoroval in vabim za soboto popoldne učiteljstvo, da se — seveda prostovoljno — zbere v navedenem kraju. Kmalu so vsi spoznali, da se ti sestanki bogato poplačajo in dobro poživijo pedagoške in didaktične misli.

Posebno ureditev si je napravilo učiteljstvo na Pruskem. Po 30 do 40 učiteljev se prostovoljno zbere kot delovna zajednica ali edinica. Tu se obravnavajo poleg znanstvenih problemov vse razne manjše stvari, ki jih prinaša poklic. Za voditelja si izberejo kakega posebno sposobnega učitelja ali učiteljico, šolski svetniki so tu samo člani, ne vodniki ali predsedniki. Delo v mojem okrožju je s tem postalo veselejše in enotnejše.

Pri teh stvareh pa ne smemo pozabiti, da ne more veljati absolutna svoboda, temveč le vezana. »V celoti jasna pot in določen cilj, v poedinostih svoboda, v vsem pa ljubezen in zaupanje.« Te besede si je vzel mnogi izmed nas kot geslo za svoj poklic¹. Revizija ali nadzorovanje je gotovo potrebno, a ne da šolski svetnik po volji iztrga kako poedino vprašanje ali staro snov iz celotnega tednika in drugih spisov in želi vedeti, kaj sedaj znajo otroci iz tega in tega dne. Ne gre ne učitelja ne učencev nesmiselno postavljati pred drugo nalogo in zahtevati trenutno prilagoditev. Zato pustim učitelja v njegovem delu, na katerega se je kakorkoli pripravil. Za prepričanje o znanju in stanju razreda je dovolj prilike pri delu učencev in še posebno potem z menoj. Nadzorovanje ni samo suho registriranje vtisov. O nadzorovanjih ne pišem poročil, vsaj uradnih ne ter si le zase beležim vtise, da razvidim vsak čas, kaj in kako dela vsak učitelj mojega okrožja. Samo v izjemnih slučajih pošljem poročilo prosvetni oblasti, in sicer takrat, ako so rezultati popolnoma negativni in tudi v tem slučaju samo, če je neuspeha kriva malomarnost. Ako jih je pa zakrivila kakšna zunanja zapreka, čutim dolžnost, da bodrim, svetujem in pomagam. — S tem začnem govoriti o svoji današnji pravi nalogi.

Domoznanstvo in kulturoznanstvo v šoli.

Tu ne govorimo o dveh stvareh, ki ležita druga poleg druge: o domoznanstvu na eni, o spoznanju kulture na drugi strani. Oboje gre skozi dušo otroka. Duša je nekaj živega in je ni mogoče razstaviti v posamezne dele. Duševnost je zaključena enota in vse, kar pade v njo, zraste v celoto, zato bi ne bilo prav, ako bi domoznanstvo in kulturoznanstvo v šoli delili. Nič ni v kulturoznanstvu, kar ni v domoznanstvu in narobe. Torej ni več dveh krogov, ki ležita drug poleg drugega, temveč vidim en sam krog, ki bi točno pokrila drugega, ker je iste vsebine.

Pri nas v Nemčiji, kjer živimo v nemiru večnega iskanja in hrepenenja po nečem novem, se je pojavil nov predmet, kulturoznanstvo. Ta predmet se protivi diferenciranju učne snovi in stvarno ne pomeni nekaj novega in prvotnega, ker je v obsegu delovne in produktivne šole, šole zajednice, življenske in domovinske šole. Naša današnja šola usposablja poedino dete, da more samostojno pronicati v svet kulturnih enot in živo sodelovati na daljnem razširjanju in ustvarjanju kulture.

Z domoznanstvom razumevam bistveno več, kakor je razumela prejšnja šola. Tudi pri vas ste prej dajali otrokom iz nižje stopnje neke osnovne zemljepisne pojme za višjo stopnjo in pripravljali za realije, oziroma realne predmete. Meni pomeni domoznanstvo vir snovi, prodiranje v snov, nje obliko-

¹ Sličen je znani latinski citat: In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas. (V potrebnem edinstvo, v dvomljivem svoboda, v vsem pa potrpežljivost).

vanje in končno vsestransko poglobljanje in uporabljanje snovi. Pri domoznanstvu polagam posebno važnost na »dom«, »domačijo« (Heimat) in ga izražam kot njegovanje smisla za domovino, ne samo domovinske ljubezni. Z ljubeznijo je čisto posebna stvar. Ljubezen se ne da priučiti ali privzgajati. Ona ne raste iz doživetja zunanje lepote in bi v nasprotnem slučaju mnogi ljudje ne mogli ljubiti svoje slabe rodne zemlje. Vi, ki živite v tem krasnem in od Boga o blagodarjenem koščku sveta, vi lahko brez razmišljanja govorite o ljubezni do svoje domovine. Ako pa mislim na svoje siromašno okrožje, kjer ni lepote in blagoslova, kjer živi nešteto otrok, ki še niso in morda ne bodo videli železnice, kjer mi je eden mojih učiteljev zapadel v 18 mesecih v melanholijo — takrat vem, da ljubezen iz takega zunanjega sveta ne more vzrasti! Ali z delom se da nekaj dragocenega doseči. So ljudje iz prav slabih krajev, a občutijo vendar neko vez med seboj in naravo, kjer so bivali v mladosti. To vez gojiti je gojitev smisla za domovino. Kako pa nastane ta smisel? Ali je hiša, hišica očetova, ali je domači kraj in jezik ki govori v veselju in žalosti? Jaz mislim, da je to dom in domovina z vsem, kar je v njej.

Prilega se nam, da pogledamo v prošlost, v raj, ki ga poznamo vsi — v raj detinstva. Kaj nas veže na zibelko, na grič, planino in dom in drugo? To so stvari, ki dajejo merilo za domovinski pouk in na tem stališču ga hoče uradno uvesti pruski učni načrt. Mi nimamo točnih predpisov, mi imamo rahla, prav rahla navodila (Lehrplan - Richtlinien). Eno točno misel pa izražajo, in sicer: Otrok naj ne prisvaja znanstvene snovi in raznih spretnosti na zunanji način, temveč naj vse notranje doživlja in samodelavno pridobiva. Pouk naj vedno iznova išče vezi z domačo okolico.

Iz tega se odkriva troje:

1. kaže vir, iz katerega se pojmuje domovina;
2. naznačuje način dela, a le lakonično z besedo: »samodelavno«. To pa je izraz, o katerem se da desetletja debatirati, pa se ne pride do konca;
3. navaja na nekaj, pa ne direktno, a lahko čitamo med vrstami: otrok, ki prinese v šolo svojo sliko o svetu, naj to sliko izpopolni in prepleta z vsem, kar stopa pred njegovo dušo. Tako imamo dvojno izhodišče vsega: dom (domovina) in kultura.

V ljudski šoli hodi otrok 8 do 9 let do tega cilja in rabi na tej poti vodnika. Tudi pri obravnavi Afrike in Avstralije je vodnik domovina. Zato priznavamo domoznanstvu vodilno vlogo v naših šolah. To delamo v okviru strnjene (kompleksnega) šolskega dela in v smislu koncentracije. Predmetom z lastno notranjo sestavo posvečamo seveda svojevrstno delo. To velja za računstvo, o katerem bo jutri govoril gosp. rektor Büniger.

Kulturoznanstvo.

O tem so v Nemčiji razna mnenja. Jaz mislim, da spada pod ta pojem celokupno šolsko delo, torej vsi predmeti, ki stopajo v sintetični celoti pred dušo otroka. Pojem »kulturoznanstvo« zahteva aktivno pridobivanje kulturnih elementov, ker daje samodelavnost vse globlji in širši pogled v kulturne vrednote. Otrok dobiva te pojme in podatke najlažje iz svoje domačije in domoznanstva. Ako je gledal domači vodni mlin, mlin na veter, parni mlin, bo iz tega dobil prirodoopisne pojme, pa tudi zaslutil moč človeškega duha, kake sile je moral obvladati in kako izkorišča prirodne sile za sebe in za svoje potomce. Otroci prejemajo to sicer nekako samoumevno, a opazil bo, kake ugodnosti ima današnje življenje iz teh človeških pridobitev. Iz materialne kulture bo najlažje in globlje spoznal vrednost idealne kulture, za katero se najdejo podatki v vsakem, tudi najbolj siromašnem kraju. Domoznanstvo in kulturoznanstvo je torej nekaj skupnega za šolsko delo.

O delovni snovi, gradivu.

Za dosego cilja uporabljamo razna sredstva, predvsem delovno snov (Arbeitsstoff). Kulturne vrednote imajo najrazličnejšo snov, zato dozoreva tudi otrok z raznimi takimi pojmi. Celokupni strnjeni (kompleksni) pouk hoče na eni strani strnjenost snovi (misel koncentracije), na drugi strani pa celokupnost in zaključnost delovne oblike, kar je mnogo težja zadeva. Glede vsega tega smo imeli v Nemčiji ostre debate. Mnenja so se zbirala okrog dveh struj za aktiven, deloven razred. Okoli tega središča so si zamišljali očrtan krog, ki oklepa delovno snov. Zastopniki prve struje trdijo, da tečejo vse pobude iz razreda do snovi; drugi pa mislijo obratno, da izhaja vse iz snovi in se izliva v razred. Nastopi vprašanje, kdo polaga in določa ta krog? Zastopniki prve struje odgovarjajo, da določajo krog snovi otroci, polaga ga delovni razred. Druga struja pa pravi, da določa snov učitelj in on načrtava krog delovnega gradiva.

Prvi odgovor je ekstremnejši in prav dvomljiv za prakso. Brezdvomno je mnogo snovi, ki je pozitivna in vredna, da jo prejme bodoči človek vase od učitelja, ker bi sicer po prvem načinu določevanja snovi nikdar ne prišla na vrsto. Jaz se nagibam brez pridržka drugemu načinu, za prvega se pa odločim le v posameznih slučajih. V teoriji sem za popolno spontanost otrok, toda med teorijo in prakso je čisto svojevrstno razmerje. V svojem delu ne zavračam ene poti od druge. Glavno načelo je: delaj, kakor zahteva trenutek. Šola naj bi bila življenje, a življenje je sposobnost prilagoditve na situacijo. Mnogokrat je treba menjati način dela v isti stvari. Način in oblika, ki se naprej določi, dostikrat omejuje in ovira svobodno učiteljevo osebnost. Nujno pa je, da ostane učitelj pri svoji pedagoški vesti in ne izgublja cilja izpred oči. Središče vsega je in ostane otrok. Če se mu tudi od zunaj začrta krog okoli snovi, principu otrokove aktivnosti in samodelavnosti se mora priznati važnost vrhovnega zakona. Pri predmetih z lastno notranjo zakonitostjo (n. pr. pri računstvu) je večinoma mogoč le drugi način določanja snovi.

Nazorna in delovna sredstva, učiteljeva osebnost.

Ta sredstva so:

1. posebne šolske in poučne prireditve;
2. učila in nazorila: a) za poedine šole, b) za večje skupine šol;
3. delovni material za učenčevo in učiteljevo roko.

Ad 1. Semkaj prištevamo poučne izprehode; pri nas prirejamo pol-, celodnevne in večdnevne izprehode ali ekskurzije. V tem je več težkoč, kakor bi človek mislil. Ob njih izginejo težkoče prometnega in materialnega značaja. Otroci ne znajo opazovati, zato je deliti razred v manjše skupine in dati vodnikom resna in določena navodila, kako naj se opazuje. Izprehodi imajo svoj pomen za socialno vzgojo, ker se zelo uveljavlja skupno življenje, medsebojno razumevanje in podpiranje, podrejevanje in vodstvo. Dalje so poučni obiski koncertov, muzejev, kinematografov, gledališč in tistih mest, kjer se goji produktivno delo.

Ad 2. in 3. Med učili je razločevati učila za ponazorovanje in učila kot delovna sredstva. Važnejša so v novi šoli druga. Kaka slika je uporabna za eno ali drugo. Kot nazorilo prinaša otroku veselje in zabavo, kot delovno sredstvo pa mora otroku razbrati tehnični ustroj, ali zgodovinsko snov, zemljepisne podatke in izražanje spoznanja. Z učili smo imeli slabe izkušnje, ker mnoga niso za delovno sredstvo. Tudi morajo biti večkrat v rokah učencev, ali pa nastati v pričo njih. Zemljevidi bi morali imeti

trojno nalogo. Prvič bi morali nazorno predstavljati obliko tal. Temu ustrezajo fotografski reliefi, ki pa naj jih izdela razred sam in sicer v pesku, v ilovici ali v plastelinu. Drugič mora zemljevid biti delovno sredstvo po katerem se otroci seznanjajo s kartografskim predočevanjem. Zemljevid naj zato nastaja pred otrokom na listu praznega papirja. Sestavljen naj bo sintetično, seveda domačega kraja, ožje in širše domovine. Naše učiteljsko društvo ima posebne pečate za sestavljanje sintetičnih zemljevidov. Tretjič naj se pri naših večdnevnikih izletih zemljevidi že prej podrobno pripravijo. Lahko se tu uporabljajo specialke in generalke. Sicer bi bil pa zemljepisni pouk bolj uspešen, ako bi se iz naših šol odstranili veliki in dragi zemljevidi ter imeli v šoli atlase, da jih otrok lahko uporablja.

Izredno vsestransko delovno sredstvo je vlažni pesek, ki naj bo na razpolago v vsakem razredu, dalje stenske table, akvariji, terariji, insektariji in drugi vivariji, v katerih skrbijo otroci sami za svoje male šolske goste. Prav tako uporabne so ob stenah pritrjene police, na katere se spravlja zbrani material in ga trenutno rabimo pri pouku. Naša učiteljska društva sestavljajo marljivo domoznansvene zbirke. Zbirajo narodne izraze in pregovore, pesmi domačega kraja, iščejo vse, kar je prišlo iz domovine v svet in se nahaja v lepi ali znanstveni knjigi. Neki moj učitelj je spisal domovinsko dramo, iz katere je otrokom mnogo lažje spoznati bistvo drame, kakor iz Schillerjevega Viljema Tella. Mnoge šole imajo pri nas skioptikone in šolske radijske aparate.

Ker nikakor ne more imeti vsaka šola vseh delovnih sredstev, smo napravili centrale za učila in nazorila. Učitelji so pričeli s tem sami. V takih centralah imamo poleg dražjih sredstev obširne zbirke fotografij, ki nam marsikaj predstavljajo iz domovine. Posamezne šole slikajo in zbirajo fotografije svojega okoliša, ter jih tudi pošiljajo okrožni centrali. Tu se budi estetski smisel malega človeka, so pa te reči tudi sredstva za izobrazbo odraslih. Šole prirejajo namreč večere s predavanji s skioptičnimi slikami. S tem razširjajo ozko obzorje, vežejo pa tudi ljubezen naroda do svojih učiteljev.

V vsakem upravnem srezu je posebna filmska centrala, ki ima najznamenitejše kulturne filme. Večina šol ima svoje aparate, centrala jim pa daje po določenem seznamu in želji svoje filme brezplačno na razpolago. Plačati je samo poštino. Šole pošiljajo film dalje drugim šolam v srezu. Domačini so povsod zelo hvaležni takemu izvenšolskemu delu učiteljev. V svoji nadzorniški praksi sem doživel tale slučaj. V gorski vasi so hoteli ukiniti enorazrednico, ker jo je obiskovalo samo 14 otrok. Domačini so se uprli temu in sem šel osebno posredovat. Pravil sem ljudem, da bo za njihove otroke boljše, če pridejo v stike z drugimi otroci na sosednji večji šoli. Ljudje so mi odgovorili: »Gospod svetnik, ne delajte tega! Pustite nam našo šolo in predvsem našega učitelja, saj ga rabimo tudi zase, da imamo stik s svetom!« V tem smislu sem poročilo rad sestavil in ljudem je ostalo, kakor so želeli.

Pri »domovinski« in pri »kulturni« šoli je najbolj važno, da je učitelj močna in harmonična osebnost, ki je ukoreninjen v kraju, kjer vrši svojo misijo. V Nemčiji je skoraj povsod izvedeno, da deluje vsak učitelj v pokrajini, kjer je rojen, da pozna svojo okolico in dušo ljudstva. Kjer so učitelji tujci, izginjajo kmalu narodne posebnosti, noše in običaji, ker jih tujec ne ceni tako, kakor domačin. Tam je moj dom, kjer sem rojen, ne pa tam, kjer lahko zaslužim. Učitelj mora pa tudi zavarovan biti, da ga kar naenkrat ne premestijo. Mi potrebujemo

* Dolgotrajno poskanje ali odobravanje navzočega učiteljstva. — Po nekod imajo razni gospodarji že manj, da bi kar brez ozira na štednjo, socialni čut in državotvornost premeščali ali premetavali učiteljstvo. — Glej odstavke v članku »Pisma podeželskemu učitelju IV« v tej številki »Slovenskega Učitelja«!

za domovino domorodnega, na grudo ukoreninjenega človeka (bodenständige Menschen).² Za narod storita prav za prav največ duhovnik in učitelj. Pri vas je to drugače, ker imate še svoje žive narodne pesmi in druge narodne stvari, a pri nas izumira čisti narodni duh. Če se pa narod odreče svoji pesmi, svojim navadam in šegam, je samo še korak, ko se odreče samemu sebi in svoji duši. Potem ne bo več čutil: kjer lahko živim svoje življenje, govorim svojo besedo in pojem svojo pesem, tam sem doma — temveč: kjer mi stroj daje zaslužek in kruh, tam je moj dom.

Samo šola, prežeta domorodnosti, kaže otroku njegov pravi dom. Naj nam ostane princip našega dela v domovinski šoli. Spoznavajmo dom v vseh podrobnostih, vlivajmo ljubezen in spoštovanje do vsega v domovini, pa bo iz naših malih ljudi izrastla druga generacija, v kateri bo vsak to, kar naj bi bil v življenju, t. j. človek. Po tem ne bo šovinist, temveč človek, ki more razumeti, kako je žalostno pri duši onemu, ki je izgubil svojo domovino.³

Slika praktičnega dela v šoli.

Drugi del mojega predavanja je težji, naj pa prej dodam še nekaj teoretičnih opomb.

V prvem delu svojega razpravljanja sem uporabljal pojme doživljaj, domovina, delo.

Doživljaj je sila, ki spravlja vse v pogon.

Domovina je snov, ki daje vsemu hrano.

Delo je sredstvo, ki vse oblikuje.

Ako to troje predstavimo v prostoru, dobimo piramidalno geometrijsko telo. Doživljajev ima otrok izredno mnogo, domoznanskih predstav ima že mnogo manj, a najmanj ima racionalne delovne tehnike. V duhovni delovni šoli je težko določiti tehniko dela, ki bi zadevala vse važne faze in momente do cilja. Nihče ne bi želel, da se vrne čas Herbartovih formalnih stopenj, toda vsem se godi enako. Vsi čutimo neko negotovost v svojem delu in vsi želimo nekega merila, neke poti, nekega splošno priznanega načina, ki bi nam olajšal pedagoško vest. Ne mislim na sistem didaktičnih stopenj, temveč ostajam v vsem pri naslednjih načelih.

Delovna šola zahteva, da nam daje otrok vse, kar nosi v sebi. Zato vzamemo za prvi moment 1. moment otrokovega dejanja. Toda v tem bo kaos in marsikaj bo prišlo na plan, kar trenutno ni mogoče rabiti. Pri nadaljnjem delu je treba dobljeno snov urediti. V ta namen moramo vse, kar nam je otrok dal, imeti jasno pred očmi, imeti moramo pregled. Tu ne smemo nič pozabiti, nič izgubiti. Baš v tem, da vedno odstranjujemo nevažne snovi, navajamo, da sam razmišlja in da abstrahira nebitvenosti. To kar se je v razredu v skupnem delu nabralo in dobilo, skušamo v kaki obliki fiksirati. V prvem razredu, ko imamo pred seboj male »analfabete«, bomo uporabljali skico, pozneje navajamo otroke, da ima vsak pri našem skupnem delu listek pred seboj in začrtava podatke iz razgovora. S teh listkov prerišemo snov na tablo in jo skupno pregledamo. Kar ne spada v okvir naše teme, črtamo. To drugo stopnjo našega dela imenujemo 2. pregledovanje snovi. Nadalje hočemo v tej neurejeni zmesi napraviti red in odstraniti, kar ne spada k stvari. Urejujemo to tako, da pišejo otroci vsako skupino na poseben listek. Ali pa napravimo tako, da pišejo otroci vsak nov podatek na

³ Sprejeto z navdušenim odobravanjem.

poseben listek, pri pregledovanju pa izločimo listek z nevažnimi podatki, ostale pa zlagajo otroci sedaj pri 3. urejevanju po skupinah. S tem vnašamo neko sestavnost in doslednost v miselno delo otrok, navajamo jih za razumevanje nadrejenosti in podrejenosti, bistvenosti in nebistvenosti itd. sploh jim dajemo skoraj neopaženo neko tehniko dela. Nazadnje oblikujemo in izražamo rezultat našega dela v raznih načinih in tehnikah. To je četrti moment 4. oblikovanje snovi.

Učitelj poskusi po teh stopnjah v prvem mesecu pouka s kako sliko, pri kateri potem vztraja na ta način. Pri vsem tem imam jaz bojazen proti pretiravanju, da bi se vse izrodilo v igračkanje ter bi se rokotvorna tehnika dvignila do samosvrhe. Mi pa hočemo duhovno delovno šolo. Tehnika naj bo povsod le sredstvo duhovne izobrazbe. Preveč smo se navadili, da postavljamo tehniko nad duhovnostjo in zapravljamo dragoceni čas. Na neki šoli je učitelj izdelal v plastelinu pravljico »Hans im Glücke«. Prav srčkana stvar, ki je delovala jako ugodno na laike. Toda šola ni reklamni biró. Dotičnemu učitelju sem rekel: »Zdi se mi, da je ubogi Janez že itak preveč pretrpel in izkusil v svetu, naj bi mu vsaj otroci prizanesli.« Materialna sredstva nabirajmo v otrokovi vsakdanji okolici, v domovini, kjer so najcenejše na razpolago. Ne zahtevajmo dražjega plastelina, če je v kraju ilovica. Za majhne zbirke so uporabne škatljice za vžigalice. Posebno je pa pesek, ki se povsod dobi, najcenejši material. Na kratko ponavljam: otrok naj v domačem kraju mnogo opazuje, naj dela po svojih naravnih sposobnostih in tudi »ustvarja«, pa bo uspeh zagotovljen.

Domovinska šola naj bi bila otroku tudi šolska domovina. Niso mi znane vaše šolske zgradbe, toda če se spomnim, naših šol, mi vstaja v duši Schillerjev verz o pogorišču iz pesmi o zvonu: »V praznih pustih luknjah oken biva groza.« Dolgo sem mislil, da se le v naših starih šolah, ki so kakor vojašnice, ne more vzbuditi domačnost, a pri nekem kongresu v Frankfurtu ob Reni sem si ogledal popolnoma novo, znamenito šolsko stavbo in vodnikom dejal: »Da, tu so razredi estetski saloni in higijenski paviljoni toda topla domača bivališča za otroke niso.« To bi pa naše šole morale biti v stvarnem in duševnem smislu.¹ Otroci so zrastle vsak v svojevrstnem domu. V razredu se morajo navaditi, da živijo drug z drugim. Bolj važen od prvega »i« in »u« je problem, kako bi te otroke notranje zblížali s skupnim lepim življenjem v šoli in z dobrimi skupnimi doživljaji v njej. Mi ostajamo v velikih šolskih občinah pri tem delu medsebojnega spoznavanja in zblíževanja vsaj 6 tednov po pričetku šolskega leta. Otroci naj prinesejo kaj z doma, cvetlic, vaze, slike in naj s tem okrasijo svoj novi dom. Tudi revnemu otroku moramo dati kako priliko, da iz otroškega družabnega nagnjenja kaj zraven srečno pomaga. Male dolžnosti, ki so v šoli vedno odlikovanja. S takimi dolžnostmi je posebno še vzgajati od doma razvajeno mladino, ali mladino od bogatih staršev. V Berlinu se mi je nekoč pripetilo, da mi je rekla deklica, navajena oskrbnice (guvernante): »Gospod učitelj, poberite mi robček!« Šola je najboljše sredstvo, da že pri mladini izgladi socialne razlike, ker je ona življenska zajednica in razred, ki je otroku prav ljub dom. Iz tega vzroka, ne samo zaradi lažjega skupnega dela, razvrščamo v naših šolah klopi ali mizice v obliki podkve, šesterokotnika, pravokotnika in slično.

Po doslej očitanih smernicah preidemo na prakso. Delati se prvi tudi ustvarjati, iz nekega nič nekaj napraviti. Šolske začetnice (Fibeln) so pa že narejene knjige, zato kot takšne ne dajejo otroku in razredu delovnih možnosti. Delovna in domorodna šola ne poznata začetnic. Pred 10 leti sem na svojo prošnjo dobil dovoljenje, da delam na neki berlinski šoli v začetnem

¹ Naj bi na to kaj več mislili tudi graditelji naših novih šolskih zgradb!

čitanju brez knjige. Iz otrokove domače okolice sem si izbral košček lepega sveta, ki smo si ga v skupnem opazovanju do dobra osvojili. Okoli tega sveta smo razpredli malo dogodbico, ki smo jo z raznobarnimi svinčniki narisali. Iz te smo izvedli glas in če mogoče dobili iz slike obliko črke. N. pr. na trgu so otroci videli vse polno malih vozičkov, na katerih vozijo žene razne stvari v mesto. Voziček smo narisali in iz skice razvili obliko »V«, da smo krepko začrtali stranici vozička. (Nemci nazivljejo voz »Wagen«). Ko pridemo tako do črke »V«, jo oblikujemo v primerni tehniki, rišemo na tablo in vadimo, dokler ni črka popolnoma apercipirana. Sele nato preidemo k pisavi. V mojem srezu uporabljamo še škrljeve tablice in kamenčke, ker jih zaradi siromaštva našega prebivalstva ne moremo odpraviti. Tudi je nemogoče doseči, da bi starši kupovali že za prve vaje v pisanju papir, zato uvajamo že za prve vaje tablice iz lepenke z voščenimi kamenčki. Ko je črka vsestransko uvežbana, jo pišemo v velike risanke, kakršne so bile prej za krojno risanje, potem pa na prav majhne tablice iz kartona. Takih tablic s črkami napišemo mnogo in jih spravljamo v škatlice za vžigalice. Tako si vsak otrok sam sestavlja stav-
n i c o in to je edino sredstvo za prve vaje v čitanju. Na ta način si sam pripravlja knjigo - začetnico. Pri antikvi ostajam približno tri četrt leta, v njej dobi razred vse elemente pisanih črk, ki jih pozneje rabi. Torej pokončno, vodoravno, poševno in okroglo črto.

Ko smo obvladali antikvo, preidemo na malo pisano abecedo v poenostavljeni obliki tako zvane Sütterlinove pisave. To je za otroke prava radost. Ako vidijo pristaši individualne pisave v tem, da nudimo otroku nekako določeno lego ali duktus, nevarnost enoličnih, uniformiranih rokopisov, bodo po naših uspehih morali priznati enako ličnost v njih. V poznejših razredih individualiziramo tudi mi ter ne gledamo več na lepoto in točnost poedinih črk, temveč pazimo, da pisava lepo teče in napravi harmoničen in prijeten vtis celote. Zaradi težkoče, ki jo ima otrok z razdelitvijo prostora, pazimo posebno na to stran. Naši veliki duhovi niso imeli lepih pisav, a v popisanih polah daje karakterističnost in harmoničnost njih potez estetski vtis. V celoti naj bo vse kakor vlito. Ne pravilnost pisave, pač pa oblikovanje lepega bloka. Pri lepopisnih vajah smo že davno odpravili duhomorna napisovanja celih strani iste besede. Zato pišemo danes iz otrokovega obližja, n. pr. imena raznih cvetic in pustimo, da napravijo učenci sami po lastni iznajdljivosti in lastnem okusu primerne ornamentalne okvire okoli vaje. Kadar napiše otrok »kupili smo pomarančo«, očrta okrog tega stavka okvir in nariše v njega še pomarančo in njene liste. To je za otroke prava radost.

Pri vajah v čitanju ne sestavljamo in ne čitamo besed, ki za otroke le besede brez vsebine in nimajo vezi z malim življenjem.⁵ V tri četrt leta obvladajo otroci mehanično čitanje in sedaj vzamejo v roke prvo knjigo, prvo čitanko za male, vesele ljudi, tiskano v antikvi ali v Sütterlinovi pisavi. V njej so same vesele dogodbice in jih otroci čitajo z velikim veseljem. Pri tem opazijo tudi kaj nenavadnega, ali prav v tem je izredna moč lastnega odkrivanja in spoznanja. Kmalu jim je lažje in se privadijo pravopisnim posebnostim. Zadnji del starih začetnic se sicer lahko uporablja za vaje v čitanju, če je sestavljen v prirčnem otroškem tonu in slogu. Vedno moramo na to misliti, da mora otrok spajati z besedno sliko in zvokom miselno vsebino besede. Zato so morebitna vprašanja: »Ali si razumel, kar si čital?« nepotrebna, ker smo v prejšnjem skupnem delu najprej pridobili pojme, jih napisali in čitali. Na šoli v Wilmersdorfu (v Berlinu) je 42 učiteljev in imajo 9 začetnih razredov, a vedno so v razredih brez začetnic opazili uspeh, da otroci zavestneje in najboljše premagajo jezikovne in oblikovne težkoče. (Dalje.)

⁵ Tedaj ne: »Afrika, Azija, Amerika« itd., kakor so imeli tudi naši stari abecedniki.

Švicarsko šolstvo.

Dr. L. Sušnik.

(Dalje.)

Kar se tiče ljudskega šolstva, pravi čl. 3 ustave z dne 29. maja 1874: »Na polju ljudskega šolstva so kantoni načeloma samostojni (selbstherrlich).« Čl. 27 pa določa: »Kantoni skrbijo za zadosten primarni pouk, ki naj stoji izključno pod državnim (t. j. kantonskim) vodstvom. Ta je obvezen in v javnih šolah brezplačen.«

Nekako nadomestilo za enotnost je prostovoljno združenje vseh kantonskih voditeljev šolstva v »konferenci vzgojnih direktorjev«, ki stremi v složnem sodelovanju za skupno povzdigo šolstva v Švici. S tem je v zvezi ustanovitev priznanega »Jahrbuch des Unterrichtswesens der Schweiz«. Obstoje tudi stalne šolske razstave (šolski muzeji).

Kantoni so dolžni skrbeti tudi za na vojaško službo pripravljajoči pouk v telovadbi za mladeniče pod 20. letom. Kontrola Zveze nad zadostno šolsko izobrazbo se vrši z enotnimi zveznimi skušnjami za vojaške novince.

Da bi bil namreč pouk v šoli čim boljši, skuša Zveza vzpodbuditi kantone k tekmovanju z rekrutskimi skušnjami iz branja, pisanja, računanja, domovino znanstva in telovadbe. Ker se rezultati objavljajo, se kosajo kantoni med seboj, kateri bo izkazal lepše uspehe.

Iz istega namena daje Zveza kantonom tudi podpore. Ljudsko glasovanje je sprejelo namreč sklep (čl. 27 bis od 23. nov. 1902), da se dajejo kantonom v pomoč pri spolnjevanju njihovih dolžnosti na polju osnovnega šolstva prispevki, a organizacija, vodstvo in nadzorovanje istega ostane stvar kantonov. Tako dobi vsak kanton na prebivalca 60 centimov (Rappen), 8 gorskih kantonov pa še 20 centimov specialne doklade. Ta podpora je znašala l. 1905 v celoti 2,084.167·80 fr., l. 1929 pa 2,434.231·40 fr.

Poleg tega je prispevala Zveza l. 1929 za obrtno in industrijsko šolstvo 2,860.188 fr., za trgovsko 2,646.471 fr., za gospodinjstvo in žensko poklicno 1,438.439 fr., za kmetijsko šolstvo pa 1,015.425 fr. Izdatki za zvezno politehniko, ki jo vzdržuje Zveza sama, so znašali 3,030.620 fr. Zraven pridejo še razne ustanove za izobrazbo učnih moči i dr. Zvezin delež na stroških je znašal torej tega leta blizu 13·5 milijonov frankov.

Drugače pa nosijo stroške za šolstvo predvsem občine, deloma kantoni tako da so prispevki Zveze res le bolj podpora. L. 1920 n. pr. so znašali stroški za šole 83·4 milijonov; od tega je odpadlo na občine 40·7 milijonov, na kantone in Zvezo pa 83·4 milijonov; od tega je odpadlo na občine 40·7 milijonov, na kantone in Zvezo pa 42·7 milijonov fr. Razmerje zveznih prispevkov je razvidno iz primera l. 1924, ko so znašali skupni izdatki 194·4 milijonov in je Zveza dala iz svojega 11·4 milijonov fr. (2·4 za ljudsko, 7 milijonov za strokovno šolstvo in 2 milijona za politehniko).

Zvezni prispeki za osnovno šolstvo se smejo uporabljati le za javne šole te stopnje, v številu dopolnilno in obligatno nadaljevalno šolo, in sicer za sledeče namene: ustanovitev novih učnih mest, zidava in bistvena prezidava šol, ureditev delavnic, telovadnic in nabava telovadnega orodja, izobrazba učnih moči, zidanje učiteljskih, zboljšanje učiteljskih plač, določitev in povišanje pokojnin, nabava šolske opreme in splošnih učil, oddaja šolskih potrebščin in obveznih učil učencem, brezplačno ali po znižanih cenah, pripomoč za prehrano in obleko revnih šolarjev, vzgoja slaboumnih šoloobveznih otrok. Kantoni

odločajo sami, za katere izmed naštetih namenov jih uporabijo. Pri tem pa se ne smejo njihovi lastni redni izdatki za šole znižati. Posebna izvršilna naredba z dne 17. jan. 1906 ureja vse podrobnosti glede teh določb.

Tako vidimo, da Zveza le vzpodbuja prebivalstvo in ga podpira pri skrbi za vzgojo mladine, v ostalem pa je vse prepuščeno kantonom. Zato je švicarsko šolstvo silno raznoliko, a kljub temu oz. prav zato zelo napredno. Vse to pa izvira iz načela, da se smatra ondi šola principijelno kot razširjenje roditeljske odgojne dolžnosti in imajo odločilno besedo o šolstvu samouprave: občine in kantoni.

Solska uprava.

Šola ima v Švici namen, da podpira družino pri vzgoji otrok: ona naj ne posreduje zaupani ji mladini le vsakemu državljanu neobhodno potrebnega znanja in spretnosti, ampak naj izobrazí tudi razum, čuvstvovanje in značaj ter pospešuje telesni razvoj.

O načinu, kako se to vrši, odločajo lokalni vzgojni faktorji. V državi je toliko različnih zakonodaj, kot je kantonov, čeprav so glavne smernice precej enake. A pri teh zakonodajah imajo prvo in glavno besedo volivci, ker morajo kantonski šolski zakoni iti skoraj brez izjeme skozi ljudsko glasovanje. Tako ima demokracija res pravo vrednost in avtonomija res pomen. Na ta način se vrše vse spremembe počasi, po dolgotrajnih razmotrivanjih, zato so pa tehtne in zdrave. Glavno skrb za organizacijo šol pa imajo itak občine.

Zlasti v novejšem času se občine zelo trudijo, da store za šole vse, kar je v njihovi moči. Rade se ponašajo z lepimi, velikimi in moderno urejenimi šolskimi poslopji.

Zidava in oprava šol je po načelu avtonomije stvar občine, ki pa dobivajo zato pripomoč, zlasti če so manj imovite, tudi od kantonov in Zveze.

Dočim prispeva Zveza za ljudsko, strokovno-poklicno in visoko šolstvo (politehniko), dajejo kantoni tudi za sekundarne šole skoraj toliko kot občine, nekaj še za nadaljevalne šole. Celotni stroški so znašali pri osnovnih šolah 84 fr. na učenca, pri sekundarnih pa 125 fr., po kantonih 26—262 fr., odn. 25—880 fr. Pri tem je treba upoštevati, da je skrb za šolarje zelo razvita: otroci, večinoma celo inozemski, dobé šolske potrebščine zastonj, najbolj revni učenci dobivajo brezplačno hrano, deloma še obleko, k čemur prispeva Zveza. Zakaj če je šolanje obligatno, je logično tudi omogočanje istega potrebno. Izdatke večja tudi razsežna skrb za higijeno dece, zdravniške preiskave, šolski zdravniki na mestnih šolah, ponekod zobozdravniške poliklinike, počitniške kolonije, ki so švicarskega izvora itd.

Pri občinah obstoje tudi šolski fondí, ki stalno naraščajo in tvorijo rezervo za šolske izdatke.

Povsod se dobé tudi javne knjižnice.

Občine imajo avtonomijo ne le glede sekundarnih in strokovnih, temveč tudi pri osnovnih šolah; zato se tudi šole v istem kantonu dostikrat zelo ločijo med seboj, celo kar se tiče učnih načrtov, urnikov itd. Najbolj pa pride to načelo do veljave pri izbiri učiteljev, ki jih občine same nastavljajo — po javnem razpisu in prostem natečaju —, dasi odpade večjidel njih plače na račun kantonov. Ko dovrše kandidati kakršnokoli učiteljišče (občinsko, kantonsko, privatno) ali pedagoški oddelek na srednji šoli, morajo napraviti usposobljenostni izpit pred komisijo kantona, v katerem želé službovati. Občinski zbor ali zastop nato prosto voli in nastavi enega izmed kompetentov; v nekaterih kantonih lahko dajo občine učna mesta kar s pozivom. Plače so urejene

zato kaj neenotno, doba stalne službe, starostna preskrba, način odpovedi itd., vse to je v raznih krajih različno. Vendar lahko nastopi povsod pri poklicni ali moralni nesposobnosti odpoved.

Vodstvo šolstva v kantonu ima en član kantonske vlade (direktor), v nekaterih kantonih mu je pridelen tudi vzgojni svet s pripravljalno in samostojno kompetenco. Po okrajih urejeno upravo in strokovno nadzorstvo izvršujejo zborne oblasti, sestoječe iz učiteljev in lajikov, ali pa poklicni inspektorji (včasih poleg druge službe). Za krajevni šolski nadzor pa obstoje povsod komisije, šolski svet i. dr., ki skrbe za šole in jih upravljajo: večinoma so jim prideleni šolski voditelji. Tako ima učiteljstvo kar največjo svobodo udejstvovanja.

II.

Osnovne šole.

Sem spadajo otroški vrtci, osnovne (primarne) šole, všteti obligatne dopolnilne šole ter šole za ženska in moška ročna dela, dalje razširjene primarne šole in nadaljevalne šole.

Otroški vrtci (nekako od 3.—6. ali 7. leta) so večidel neobvezni, privatni, občinski itd. Državno organizirani in deloma za višje letnike obligatni so le v francoskem in italijanskem delu Švice ter v kantonih Aargau in Baselstadt. V gotovih kantonih so ločeni od osnovne šole, v drugih pa so spojeni z njo. Posebne učiteljice vodijo ta pouk, ki je zvezan z igrami in malimi deli v smislu najnovejših pridobitev na polju otroške psihologije, ki jo ravno v Švici zelo dobro poznajo; vrši se po najboljših metodah (Froebel, Montessori etc.) naslanjajoč se na dar opazovanja ozir. prirojeno radovednost otrok.

V pravi osnovni šoli traja obveznost navadno 7—9 let, to je od 6 ali 7. do 14. ali 15. leta, a se podaljša lahko do 16. leta. Vsakdanja šola traja običajno do 12. ali 13. leta, potem slede dopolnilne, ponavljalne i. dr. šole. Šolsko leto obsega 40—46 (največkrat 42) tednov in se začne v večini kantonov z majem ali v aprilu. Šola je lahko celodnevna ali v zadnjih par letih poldnevna itd. Lahko je tudi le polletna (zimska ali poletna) ali še krajša: vse to se ravna po krajevnih razmerah (kanton St. Gallen pozna n. pr. 7 raznih tipov). V pokrajinah s čisto kmetiskim prebivalstvom se poletna šola močno skrči ali pa celo odpade, tako v krajih z alpskim gospodarstvom (pašništvom), in traja pouk ev. le okr. 30 tednov; zato pa ima tod zimska šola več ur na teden, odn. je učna doba daljša. Za obisk osnovne šole predpisana doba se redkokdaj skrajša, vendar pa se smejo učenci na zahtevo in pod posebnimi okoliščinami, n. pr. da vstopijo kot vajenci k rokodelcem, prej odpustiti.

Če jim je skupen isti cilj, je pa glede sredstev in metode raznovrstnost načelo. Tako je pri organizaciji teh šol v posameznem toliko razlik, da jih je nemogoče na kratko pregledno prikazati. Govoriti bi morali tu o vsakem kantonu posebej, da celo o poedinah krajih, kar je seveda neizvedljivo.¹ Zato se omejimo za zgled na kanton Curih.

Tu obsegajo ljudske šole navadno 8 razredov; praviloma se ne sme poučevati več kot 6 razredov istočasno. Za več kot 70 otrok tekom 3 let se mora nastaviti še en učitelj. Vse predmete v razredu poučuje isti učitelj.

Učni čas obsega po razredih: I.: 15—20, II.: 18—22, III.: 20—23, IV.—VI.: 24—30, VII.—VIII.: 27—33. V letnem polletju se lahko skrči pouk v zadnjih

¹ Prim. Die Organisation des öffentlichen schweizerischen Schulwesens, Zürich 1925, zakonske predpise raznih kantonov, »Archiv für das schweizerische Schulwesen« itd.

2 letnikov na 8 ur oz. 2 popoldneva, a tedaj mora obsegati zimsko polletje vsaj 23 tednov.

Učivo je običajno. Povsod se poučuje verouk, materinščina, zgodovina, zemljepis, prirodopis, računstvo, geometrija, risanje, petje, telovadba in ženska ročna dela. Petje je obligatno na vseh šolah v vseh razredih do mature. Obvezna telovadba se poučuje po vzoru nove zvezne šole za telovadbo, ki primerno upošteva takozvani švedski sistem. Omenim le, da je v Curihu rokotvorni pouk za deklice obligaten v zadnjih 5 letih (drugod tudi več) in obsega 4—6 ur. Pri nad 30 učenkah sta potrebna zato 2 oddelka. Šolske občine uvedejo lahko v 8. razredu tudi gospodinjski pouk s 4 urami, za katerega nosi del stroškov kanton. Prav tako organizirajo lahko v višjih razredih tudi pouk o ročnih delih za dečke (kartonaža, modeliranje, oblanje, rezljanje, kovinska dela, lesna dela, vrtnarstvo), a obisk je prostovoljen. Tudi drugi kantoni dajejo podporo za ta pouk.

Po mestih in šolah ob jezikovni meji se poučuje v ljudskih šolah tudi drugi jezik.

Šole so večidel mešane (koedukacija), ločene so le v mestih v katoliških kantonih.

Nekateri kantoni imajo takozvane razširjene primarne šole, ki se različno imenujejo: *Erweiterte Primarschule* (Bern), *Regionalschule* (Fribourg), *Fortbildungsschule* (Aargau), *Classes primaires supérieures* (Vaud). Zakonito spadajo k osnovnemu šolstvu, stvarno nudijo primarni pouk z večjimi zahtevami; stoje torej nekako v sredi med primarnimi in sekundarnimi šolami. Natančna mera pa se ne da določiti, ker se uči včasih v njih celo več kot v pravih sekundarnih šolah drugih kantonov. Naslanjajo se na višje razrede ljudskih šol s tem, da stojijo poleg njih, ali pa jih celo nadomeščajo. Učni načrt se ne loči dosti od splošnega, preko njega gre v toliko, da se poučuje še en tuji jezik (nemščina oz. francoščina), v Fribourgu pa tudi kmetijstvo. V glavnem so te šole (v 4 kantonih) torej elitni višji razredi osnovne šole z manjšim številom učencev in nekoliko zvišano učno snovjo; obstoje navadno tam, kjer je nemogoče ustanoviti prave sekundarne šole.

Posebno važne pa so švicarske nadaljevalne šole (*Fortbildungsschulen* in sl.). Izhajajo iz pravega spoznanja, da je pošolska doba posebno važna za doraščajočo mladino. Ta doba tvori sicer mnogokje veliko praznino, v katero zapade dostikrat še tisto, kar so si otroci v ljudski šoli pridobili. Kot v drugih naprednih državah, posvečajo tudi v Švici že dolgo temu problemu veliko pozornost. Spominjam na slične tendence v Ameriki, Angliji, Nemčiji, zadnji čas tudi v Franciji, ki so resda vsled finančnih težkoč večinoma šele deloma uresničene, a se vedno bolj bližajo realizaciji.

To so torej šole, ki naj napolnijo vrzel med 15. in 20. letom, tedaj med zapustitvijo ljudske šole in vstopom v praktične poklice odn. državljansko polnoletnostjo.

Najprej so prave nadaljevalne šole (3—4 letne) navadno do 18. leta, h katerim spadajo tudi takozvane *Abend- (Repetier-) schulen* (Graubünden), *Wiederholungskurse* (Valais), *E'coles complémentaires* (Vaud in Neuchâtel) in *Corsi di Ripetizione* (Ticino). Namen jim je, da osvežijo, razširijo in poglobé v osnovni šoli pridobljeno znanje in da vplivajo na mladino v državotvornem smislu. Tozadevni pouk se vrši nekaj ur (4—6) na teden ponajveč v 4—5 zimskih mesecih. Poučuje se domači jezik, računstvo, risanje, spise, domovinoznanstvo, zakoni i dr., a upoštevajo se velikokrat tudi poklicne stroke, ki so posameznim krajem lastne (poljedelstvo, risanje, ročna dela itd.). Obvezno so vpeljane menda v 13 kantonih, neobvezno v 3 (ponekod so obvezne le v posameznih občinah), v ostalih jih nadomeščajo poklicne nadaljevalne šole in tečaji za moška ročna dela.

V kantonu Curih n. pr. znaša učna doba 4—6 ur. Večinoma so zimske šole, l. 1922/23 so bile le 3 celoletne. Obiskuje jih večinoma kmetijska mladina od 16.—18 leta; obisk je tu neobvezen.

Sem spadajo pa nadalje tudi predtečaji za novince (Rekruten-vorkurse), vpeljeni l. 1875, ki naj pripravljajo fante v času od 1—2 let pred naborom na zvezne izpite novincev; ti so obligatni v 14 kantonih in jih vodijo navadno občine ali pa tudi prostovoljne organizacije. Tu se polaga v smislu predvojaške izobrazbe posebna važnost na telovadbo, natančen pouk v domovinoznanstvu in ustavi (občine, oblasti, uprava, računovodstvo, ustava kantona in Zveze, vse v glavnih potezah). Tekmovanje pri rekrutskih izpitih je močna vzpodbuda za vpeljavo in razširjenje teh tečajev. V koliko pride pri tem res pravi pomen nadaljevalne šole do veljave, o tem so mnenja različna. Kot drugod, se tudi tu svobodomiselná stranka prizadeva, da bi uvedla obligatno zvezno brezkonfesijsko državljansko šolo v svojo strankarsko korist. Drugače se dela še na tem, da se ta vojaški predpouk reformira v pravcu večje vzgojnosti, vojaške strokovnosti in nestrankarske državne misli.¹

Poleg splošnih nadaljevalnih šol obstoje poklicne (obrtne, trговske, kmetijske in gospodinjske). Tudi te se ozirajo razen na strokovni pouk na potrebo občno izobrazbo. Razširile in razvile so se zlasti, odkar jih po l. 1883 oz. 1895 Zveza gmotno podpira. V 3 kantonih (Curih, Bern in Glarus) so vajenci in vajeńke obvezani obiskovati lastne obrtne nadaljevalne šole; zato pa so oproščeni obiskovanja splošnih. V Curihu jih je bilo l. 1922/23 41, torej v vseh okrajih razen v enem. Posebno potreba gospodinjskih nadaljevalnih šol se čedalje bolj uvideva. Samo v kantonu Curih jih je 44 enoletnih, 30 polletnih in 37 krajših poleg nekaj privatnih višjeorganiziranih gospodinjskih šol ženskih društev. —

Vseh javnih osnovnih šol je bilo po statistiki iz l. 1923/24 v Švici 4412 z 256.406 učenci in 253.356 učenkami; učiteljev je bilo 8070, učiteljic 5333, pomožnih učnih moči 3493. Splošne nadaljevalne šole je obiskovalo 35.127 mladine. Obrtnonadaljevalnih šol je bilo 354 s 34.722, trgovskonadaljevalnih 137 z 8017 učenci, kmetijskonadaljevalne (v kt. Bernu, Fribourgu in Solothurnu) je obiskovalo 999 mladeničev, 600 gospodinjsko-nadaljevalnih šol pa 23.108 deklet.

L. 1929/30 pa je bilo v Švici osnovnih šol 4368 z 237.949 učenci in 233.918 učenkami; učiteljev je bilo 8038, učiteljic 5186, pomožnih učnih moči 3260. Splošne nadaljevalne šole je obiskovalo 30.163 mladine. Obrtno-nadaljevalnih šol je bilo 362 s 46.471, trgovsko-nadaljevalnih 147 z 21.832 oseb, kmetijsko-nadaljevalnih 208 s 4260 mladeniči, gospodinjsko-nadaljevalnih 693 s 36.194 dekleti. — Kot je videti, so se številke pri javnih osnovnih šolah nekoliko znižale, večjidel najbrž na račun privatnih. Drugače obisk zelo narašča pri gospodinjsko-, trgovsko- in kmetijsko-nadaljevalnih šolah, kar ima še za posledico padec števila v splošno-nadaljevalnih.

Sekundarne šole.

Sekundarne šole (Bezirksschule, Realschule, »Fortbildungsschule«, École régionale, École communale, Progymnasium, Scuola maggiore) so prepuščene popolnoma odločitvam kantonov in občin, ki jih izberejo in uredé čisto po svoji volji in potrebi, tako da je raznovrstnost tu še večja. Včasih so skupne za širši okoliš. V 10 kantonih so kantonske, v ostalih občinske z državno podporo. Naslanjajo se navadno na 6., lahko pa na 4.—8. leto primarnih šol in imajo 2 do 4, a tudi do 7 letnikov.

Sekundarna šola ima tedaj svoje mesto med osnovno in srednjo oz. strokovno šolo. V resnici je ta tip nekaka dvoživka, ki se giblje tu bolj na eno,

¹ Prim. »Neue Zürcher Zeitung« 24. sept. 1926, 4: Zur Reform des militärischen Vorunterrichts.

tam bolj na drugo stran. Razlike v notranji urejenosti so zelo velike, posebno ondi, kjer je več takih vmesnih tipov, tako v kantonu Bern, kjer imajo razširjene primarne šole poleg sekundarnih, ali pa v kantonih Luzern (sekundarne in srednje šole), Fribourg (regionalne in sekundarne šole), Baselland (sekundarne in okrajne šole), Aargau (nadaljevalne in okrajne šole), Vaud (classes primaires supérieures in collèges).

V splošnem je ta šola bolj praktične vrste ter nudi nekaj večjo splošno izobrazbo kot osnovna; primerjali bi jo z našo meščansko. Če ima namen, da zaokroži osnovnošolski pouk, ima značaj razširjene ljudske šole (en tuji jezik itd.) in jo smatrajo kantoni kot nadaljevanje in zaključek osnovnošolskega študija. Če pa je njen cilj, da pripravlja obenem za višjo srednjo šolo, prehaja v pravo progimnazijo z izrazitim strokovnim poukom in učenjem klasičnih jezikov. Z bolj razvitimi so zvezane večjidel progimnazije s poukom latinščine. V humanistični sekciji se uče tedaj latinščina, grščina in živi jeziki, v realni pa zlasti moderni jeziki. V tem slučaju se smatrajo res za pripravnico za višji pouk, torej za nižjo srednjo šolo. Iz kombinacije obeh izhaja naravno cela vrsta variant, kot se kažejo v zakonodajah raznih kantonov. V kantonu Baselstadt nadomešča n. pr. sekundarna šola 4 višje razrede osnovnih šol, v kantonu Aargau pa imajo okrajne (sekundarne) šole značaj progimnazij.

Od učiteljev (2—5 ali več) teh šol se zahteva većinoma, da študirajo še dve leti na univerzi in napravijo poseben vseučiliški izpit. Vsak učitelj poučuje le gotove skupine predmetov (nekaj literarnih ali realnih). Šolnina, ki se zahteva le v onih, ki niso del osnovnega šolstva, je zmerna. Za revne učence se dobe prosta mesta in ustanove.

Sekundarnih šol je v Švici zelo visoko število: vsak večji kraj jo ima. Samo v kantonu Curih jih je 98, vseh pa je 512 s 23.578 učenci in 22.668 učenkami; učiteljev je 1696, učiteljic 254, pomožnih učnih moči 347. Tako je dana velikemu številu švicarske mladine možnost in prilika za boljše šolsko izobrazbo, kar zelo dviga splošni kulturni nivo.

Ideja skupne vzgoje obeh spolov je upoštevana na tej stopnji v različni meri. V Curihu je med 352 razredi 316 mešanih, v Bernu pa med 403 razredi 272, Glarus ima med 16 razredi 16 mešanih, Baselstadt med 210 razredi le 6 in Genève med 18 le 2 mešana razreda.

Zanimivo je, da so vpeljali v Švici deloma že sistem premičnih razredov (Daltonski načrt). Učenec, ki je pri letnem izpitu v enem predmetu zaostal, se lahko spopolnjuje v njem nadalje v višjem razredu. V to svrho služijo posebni pomožni razredi, ki pridejo prav tudi takim učencem, ki so prišli od drugod, da lahko dohité ostale svoje sovrstnike. V tem oziru so si prisvojile javne šole pridobitve in skušnje privatnih (poskusnih) šol.¹ Tudi drugače se primerno uporabljajo prednosti delovne šole, nazornega pouka in samodelavnost učencev.

Nekateri večji zavodi (realke) so tudi internati kot liceji. Večina zavodov, zlasti humanističnih, tudi eksternati, imajo krožke za gojitev glasbe, dramatike, znanosti, sporta, izletov itd.; ponekod imajo celo akademije s premijami za naloge vsake vrste. Še v večji meri velja to za višje srednje šole.

Srednje šole.

a) Zunanji okvir.

Švicarsko višješolstvo ima starodavno tradicijo, ki sega nazaj v srednji vek, prav v čase Karla Velikega. Najstarejše šole so imela mesta Einsiedeln,

¹ Prim. glede novih smeri v švicarskem šolstvu »L' Education en Suisse« 1921, s. 5—29.

Saint Maurice, Solothurn, Curih, pa Basel, Bern, Fribourg, Ženeva itd. Te in pa druge šole iz časov reformacije in protireformacije so se razvijale pod cerkvenim vodstvom v smislu menjajočih se naziranj in stremljenj popolnoma samostojno in nevezano do 19. stoletja, ko so doživele zlasti v 30. letih prvo važnejšo reorganizacijo.¹ Poslej so se nove akademije odcepile od srednjega šolstva in preuredile prejalislej v univerze. Le kanton Glarus nima še danes nobene popolne višje šole. — V glavnem lahko ločimo sedaj dva tipa: romanskega in nemškega; prvi je bolj tradicionalen, klasičen, drugi bolj realen, moderen.

Slika, ki nam jo nudijo današnje srednje šole v Švici, je nenavadno pestra. Navzdol je težko določiti mejo radi tako različno urejenih sekundarnih šol, navzgor je meja pač vseučilišče; poleg splošnih je mnogo raznovrstnih šol, ki pripravljajo v isti višini na praktične poklice in se tudi prištevajo k srednjim (učiteljska, tehniške šole, trgovske, kmetijske, obrtne in industrijske srednje šole). Če si hočete radi pregleda pomagati s tem, da štejete za srednje šole v ožjem smislu le tiste, ki dajejo splošno višjo duševno izobrazbo in pripravljajo za vstop na vseučilišča oz. politehniko, torej katonske šole, progimnazije, gimnazije, liceje, industrijske šole, realke itd., imate zopet težave, ker združujejo kantonske šole kot nekaki centralni zavodi (v 19 kantonih) poleg gimnazijskih in realčnih oddelkov še trgovske ali obrtne oddelke in pogosto celo pedagoške pod eno streho; često stoje tudi sekundarne šole v direktni zvezi s praviimi (višjimi) srednjimi šolami ter imajo z njimi isto zgradbo in isto vodstvo.

K temu pride še mnogo drugih razlik. Zavodi nimajo istega števila letnikov. Ne začenjajo z isto starostno dobo, tako da so absolventi lahko zelo različno stari. V enem kantonu začne srednja šola neposredno po osnovni šoli, tako zlasti gimnazije raznih kantonov; v drugih je treba izdelati najprej še sekundarno šolo, kar velja zlasti za vstop v poklicne šole.

Nekaj enotnosti je prinesla v to raznolikost ustanovitve zvezne politehnike v Curihu (l. 1854). Predvsem je vplivala na preureditev industrijskih šol (realk) s tem, da je zajezila le enostransko učenje praktičnih predmetov, ki se je poudarjalo v smislu zmagovitega utilitarističnega principa. Zavodi, ki so sklenili radi veljavnosti mature pogodbo s politehniko, so morali poslej dajati več mesta tudi splošni izobrazbi. Politehnika je omogočila vstop tudi gimnazijskim abiturijentom pod pogojem, da napravijo dopolnilni izpit iz opisne geometrije. Učni načrt se je vsled tega začel bolj izenačevati. Slično so vplivale na gimnazijo zahteve medicinskih fakultet, glede katerih je dala Zveza l. 1877 glavne smernice. Kmalu nato je bil izdelan zvezni minimalni program za zrelostne izpite, ki določa kot izpitne predmete: materinščino, drugi deželni jezik, latinščino, grščino (ali mesto nje tretji deželni jezik oz. angleščino), zgodovino in zemljepis, matematiko, fiziko, kemijo, prirodopis in risanje.

Mnoge gimnazije gredo seveda še vedno preko teh zahtev, tako zlasti katoliške in samostanske, ki poučujejo, zveste svoji tradiciji, v liceju, t. j. v nižjem oddelku nekdanjih »studia superiora« še vedno filozofske vede in poleg modernih tudi stare literature. To delajo tudi romanske gimnazije sploh, ki dajejo vsaj uvod v modroslovje. Izmed nemških gimnazij pa, v kolikor niso več konfesionalne, poudarjajo nekatere stare jezike, druge moderne, tretje prirodoslovne predmete bolj kot to zahteva zvezni program, dasi vse te razlike čedalje bolj izginjajo.

Če je torej učni cilj danes že precej isti, je pa ostala z u n a n j a o b l i k a, v kateri se skuša doseči, v skladu z dosedanjim razvojem posameznih šol iz temelja neenakomerna. Šole so urejene skoraj od kraja do kraja različno. Iz

¹ Gl. podroben opis razvoja v W. Rein, Enzykl. Handbuch d. Pädagogik, 8., 445 s.

stanja, v katerem so se nahajale gimnazije sredi 19. stoletja, so se po veliki večini razvile popolnoma mirno do današnje ureditve, le malo je takih, ki so doživele večje spremembe.

Srednje šole so popolnoma stvar kantonov. Šef je šolski svetnik pri kantonskih vladah, ki ima včasih ob strani vzgojni svet. Glavno kompetenco razen pri vodstvu šole ima nadzorovalna oblast kantonov (ali ponekod nadzorovalne komisije). Včasih stoji vsem zavodom v mestu na čelu isti rektor, včasih ima vsaka šola svojega, tuintam obstoje še posebne rektorske komisije. Razen kantonskih je nekaj mestnih zavodov (n. pr. v kantonu Bern 4), pa veliko privatnih. Mnogokje so srednje šole internati, zlasti samostanske, pa tudi državne. Večidel pa so mešane.

Plača profesorja na srednji oz. strokovni šoli z 12 leti službe znaša povprečno okr. 9000 frankov.¹

Ce si hočemo tedaj ogledati podrobneje notranji ustroj, učni načrt i. dr. posameznih srednjih šol, zadenemo na neverjetno pestro raznolikost, ki se razloži iz neoviranega samostojnega razvoja. (Dalje.)

Izobrazba naroda

Rak-rana slovenstva na Koroškem — koroška ponemčevalna šola.

Vojteh Čuš.

Ce se zanimamo, pišemo in razpravljamo o šolstvu med tujimi narodi, je tem umestnejše, da poznamo šole, v katere pohaja deca našega rodu. Poleg tega nobena stvar na svetu ni tako draga kakor nevednost. Že enkrat smo svoje nepoznanje Koroške in iz taistega izvirajočo brezbriznost za Koroško drago plačali. Paziti moramo, da se nam kaj takega še drugič ne zgodi. — Brez temeljitega poznavanja koroškega šolstva ne bomo nikdar znali prav presoditi razmer v katerih živi naš rod na Koroškem. Šola je v današnji dobi eden izmed faktorjev, ki najbistvenejše vplivajo na vsako ljudstvo. Saj je že Humboldt rekel: »Kar hočeš upeljati v življenje, upelji najprej v šolo!«

Dve stvari stojita: Prvič, da je germanizacija na Koroškem v novejši dobi tako napredovala, temu je prvi in najpoglavitnejši vzrok ponemčevalna šola, in drugič: Nemci so šolo — ponemčevalnico Slovenem na Koroškem vsilili!

I.

Nemška zмага pri plebiscitu je sad ponemčevalne šole. Lahko rečemo, da je pri plebiscitu glasovalo 20.000 Slovencev za Avstrijo. Vseh glasov za Avstrijo je bilo oddanih, kakor znano, 22.025, za Jugoslavijo pa 15.279. Kako je prišlo 20.000 Slovencev do tega, da so oddali svoj glas za nemško državo? V prvi vrsti je to pripisati vplivu šole — ponemčevalnice. Po plebiscitu je rekel neki nemški učitelj: »Če bi ne bili imeli na Koroškem že od vsega začetka (t. j. odkar je bila upeljana splošna šolska dolžnost) utrakvistične (= ponemčevalne) šole, bi pri plebiscitu nikdar ne bili zmagali.« Globoko resnične besede! Nemška plebiscitna zмага se je pripravljala že od l. 1870 sem. Bistvo utrakvistične šole je — tega ne moremo dovolj poudariti — da se rabi v tej šoli slovenščina samo kot prehodno, pomožno sredstvo pri poučevanju nemščine. Po vsem svojem ustroju, duhu in namenu je to nemška šola — sredstvo za ponemčevanje Slovencev, zavod za vcepljanje nemške miselnosti; z eno besedo: ponemčevalnica.

¹ Gl. Archiv für das schweizerische Unterrichtswesen 1930, I. del, str. 26.

Če bi ne bilo nemške šole, bi bil nemogoč nemški, slovenskega jezika nevesč duhovnik na slovenski župniji. Da mlajši rod razume nemško pridigo in da jo vsled svoje nemške miselnosti marsikje celo zahteva — to je sad ponemčevalne šole! Pred petdesetimi leti in še pozneje bi bilo kaj takega absolutno nemogoče!

Bridka resnica je: s pomočjo šole so Nemci zastrupili velik, zdaj že pretežen del slovenskega rodu na Koroškem z nemškim mišljenjem. Vsak dan moremo opazati na Koroškem žalostno dejstvo: Stari, narodnozavedni Slovenci umirajo (izumirajo), novi, mladi rod pa je protislovenskega, nemškega mišljenja. Tako polagoma, a nevzdržno prihaja dan, ko bo Koroška tudi glede narodnostnega mišljenja popolnoma v nemškem taboru, in ko bo, nedolgo potem, tudi jezikovno popolnoma nemška. Naj se naše slovensko srce še tako upira priznati to resnico, dejstvo ostane kljub temu dejstvo. A potrebno je, da to dejstvo, četudi je žalostno, poznamo, potrebno je, da ga pozna ves rod slovenski. —

Poglejmo, kako ponemčevalna šola zastruplja slovenskega otroka z nemškim mišljenjem.

V nemškem Lesebuch-u za koroške ljudske šole stoji na prvem mestu pesem »Deutscher Rat«, ki se jo morajo vsi slovenski otroci kot nekaj evangelijskega ali veroizpoved učiti na pamet. Ta »nemški svet« suguira slovenskemu otroku:

Du bist ein deutsches Kind, so denke dran!
Kind! Deutsche kämpfen tapfer allezeit;
du, deutsches Kind, sei tapfer, treu und wahr!

Kakšna infamnost sugerirati slovenskemu otroku, da je nemški otrok!

In nemško petje! Kako čudno zadene človeka v srce, ko vidi iti v Koroštanu slovenske otroke iz šole pevajoč nemške pesmi! In celo iredentistične pesmi se mora učiti slovenski otrok v koroški šoli! V koroških šolah pojejo slovenski otroci tudi naslednjo pesem — in nemški ter nemčurski učitelji jih učijo to pesem še s posebnim navdušenjem:

I bin ka Liesertolar,
bin ka Lovntolar,
bin Bauernsun (sohn),
von Guat'nston (Gutenstein) daham.
In Misstol bin iz'aus,
i hob ka Hamat mehr,
drum ist mir olweil
ums Herz so schwer.

Ker je slovenska Mežiška dolina (Misstal po nemško) v jugoslovanski narodni državi, pa uče slovenske otroke na Koroškem, da prebivalec Mežiške doline nima več domovine! »Kaka sreča tedaj« — si mora misliti slovenski koroški otrok — »da tudi nam ti hudobni Jugoslovani niso oropali domovine!« Pri tem seveda slovenski otrok v šoli ne izve, da so baš oni sami oropani domovine. Kajti tam, kjer vlada tuj duh in tuj jezik v šoli in v vsem javnem življenju; ondi, kjer Slovenec kot Slovenec ničesar ne pomeni; kjer se zatira in zaničuje njegov jezik; ondi, kjer otrok v šoli ne sme ne slovensko peti ne slovensko moliti; ondi, kjer je slovenski otrok tepen, če ga sliši učitelj slovensko govoriti — ondi ne more biti domovine!

Časih so peli v Ziljski dolini na cerkveni sejem po »štehvanju«, zbijanju čebra ono staro narodno:

Stoji, stoji Ljublanca,
Ljublanca dolga ves.

Sedaj pa staro slovensko narodno pesem — predvsem vsled vpliva ponemčevalne šole — vedno bolj izpodriva nova, tuja, germanska:

Vom Tal bis an die Gletscherwald
tön deutsches Lied im Kärntner — Land!

Pri pouku zgodovine nemško in nemško misleče učiteljstvo pripoveduje slovenskim otrokom o junaštvu starih Germanov, in kako so bili Rimljani strahovito poraženi v Tevtoburškem lesu. Previdno pa zamolči, kako je Germanicus znova prodril čez Ren in krvavo maščeval Varov poraz. Govoreč o najnovejši, plebiscitni dobi, govorijo slovenski deci o Jugoslovanih kot o sovražnikih, ki so hoteli oropati Koroško, pa se jim vsled »domovinske zvestobe« (Heimattreue) Korošcevi to ni posrečilo.

Pomudimo se kratko še pri drugi točki: Koroška ponemčevalnica je bila Slovincem na Koroškem vsiljena.

II.

Leta 1869—1870 je poslal koroški deželni šolski svet na razne slovenske občine okrožnico z vprašanjem, ali želijo občine, da se poučuje v ljudskih šolah »čisto nemški«, ali »čisto slovenski«, ali pa »nemško in slovensko«. Nato so odgovorile slovenske občine večinoma, da želijo imeti pouk v ljudskih šolah »slovenski« in kolikor je potrebno tudi nemški. Občine so se tedaj brez izjeme izrekle, da se morajo otroci učiti v svojem materinem, to je slovenskem jeziku, da morajo po slovensko moliti, čitati, pisati in računati. Dovolilo bi se samo v zadnjih par letih poučevati otroke tudi v nemškem jeziku.

Koroški deželni šolski svet se je torej v svojem vprašanju na občine pravilno postavil na stališče § 6. drž. šolskega zakona od 14. maja 1869, ki pravi, da odločuje o učnem jeziku in poučevanju v drugem deželnem jeziku šolska oblast zaslišavši tiste, ki šolo vzdržujejo.

Koroški deželni šolski svet je slovenske občine zaslišal, na njihove želje pa se ni oziral. Postopal je popolnoma protipostavno, naravnost škandalozno. Zaukazal je popolno germanizacijo šol v slovenskem ozemlju; dal je ukaz, da se morajo otroci že v prvem šolskem letu poučevati v nemškem jeziku. Občine so protestirale. Šolska občina Sveče v Rožu (rojstna vas slavnih Einspielerjev) je n. pr. poslala drž. šolskemu svetu sledeči energični protest. Protest je zabeležen v zapisniku šolske občine Sveče z dne 24. oktobra 1869. Zapisnik se glasi: Predmet: Odgovor na odlok c. kr. dež. šolskega sveta, števil. 10 z dne 1. okt. 1869 zadevno vpeljave »nemškega jezika« v ljudsko šolo Sveče v Rožu. Sklep:

Podpisani občinski odbor odločno protestira proti upeljavi nemškega učnega jezika v našo šolo Sveče. Ker je tukaj čisto slovenska vas, ter otroci ne razumejo niti besede nemškega jezika, odločno odklanjamo vsak poskus, upeljati nemški učni jezik v našo šolo. Zato smo prisiljeni energično postaviti se v bran zoper namero dež. šolskega sveta. Zahtevamo odločno, da ostane pouk v naši šoli slovenski. Zaključeno in podpisano. Podpisan je župan, dva občinska svetovalca in osem občinskih odbornikov.

Enake in podobne proteste so napravile tudi druge občine, med njimi tudi občine: Vrata, Podklošter, Vetrinj, Breza in Poreče. Vse te naslednje imenovane občine so danes že zelo ponemčene, v prvi vrsti vsled ponemčevalne šole. Občini Breza, Poreče ležita ob Vrbskem jezeru, na severnem obrežju. In kaj je storil koroški dež. šolski svet? Ignoriral je proteste slovenskih občin! Hoteli so Koroško ponemčiti in zato so slovenskim občinam brutalno vsilili nemško šolo! Upeljala se je nasilna germanizacija slovenske dece na Koroškem, šole so postale prave mučilnice za slo-

vensko deco. In v onih Svečah, ki so tako pogumno in odločno nastopile proti nemški šoli, je v zadnjih predvojnih letih učitelj Kop z vso brutalnostjo germaniziral nedolžno slovensko mladež; kaznoval in zapiral je otroke, ki so ob prostem času v šoli, dà, celo izven šole, govorili med seboj v materinščini!

Od l. 1870 stoji na Koroškem šola v službi germanizacije, de ž. šolski svet je bil gluh za vse proteste slovenskih občin. Od l. 1870 se slovenska Koroška rapidno ponemčuje. Neki Nemec iz Saškega mi je nekoč dejal: »Es ist ein sittliches Verbrechen einem Volke seine Sprache zu rauben — nraven zločin je oropati kako ljudstvo njegovega jezika.« Tak zločin vrši na Koroškem ponemčevalna šola! Vrši ga že dolgih šetdeset let! Vzgojila je že nebroj narodnih odpadnikov, ponemčila je že mnogo slovenskih vasi, trgov in mest! To je pravi moloh, ki žre Slovence na Koroškem! In nima nikoli dosti, vse Slovence na Koroškem hoče ugonobiti! Kdo bo končal tega moloha?

Drugi obraz feminizma.

Kriha.

Žensko vprašanje je kakor slinga. Nerešeno stoji pred nami in plaši vsakogar, ki se mu bliža. Eno izmed najvažnejših socialnih vprašanj sedanje dobe je in najboljši sociologi vseh dežel ga rešujejo, pa ga pravilno rešiti ne morejo. Sedanje gospodarske in kulturne krize, v kateri zdihuje in se muči človeštvo, je v veliki meri krivo žensko vprašanje, ki so ga napačno reševali in tudi napačno rešili. In napačno je morda rešeno vprav zato, ker so ga reševali možje, ki tega vprašanja niso do dobra umeli, ki se niso vanj poglobili in ga niso gledali iz tistih vidikov, kakršne to vprašanje zahteva. Že ob sami besedi »žensko vprašanje« so mnogi, ki zmajujejo z glavo in se zaničljivo odvrčajo od njega. Kdor pa je to vprašanje pravilno zagrabil, je spoznal vso njegovo važnost in mu odslej posvečal vso svojo pozornost. Veliki francoski sociolog P. Coulet n. pr. je v svojih postnih govorih, ki jih ima vsako leto samo za moške poslušalce, nekdanj vso zimo obravnaval samo to vprašanje. Ni samo ženska, ki mora poznati naloge, ki jih stavi življenje nanjo, in zahteve, ki jih sme ona postaviti na življenje. Te naloge in zahteve mora prav tako poznati tudi mož, da je lahko ženi pravičen, in če hoče, da bodeta oba skupaj v lepi harmoniji prispevala svoj delež k rešitvi človeške bede. Zakaj kljub temu, da živimo v 20. stoletju, ki ga imenujejo stoletje žene, kljub temu, da ravno v teh časih toliko govorimo o ženski enakopravnosti in o ženskih pravicah, nam vendar v pretežni meri žensko vprašanje rešujejo še vedno možje in žena sama pri rešitvi tega vprašanja še vedno ne sodeluje v isti meri, kakor bi morala in mogla.

Sprva sta živela mož in žena skupaj v popolni enakopravnosti. Skupaj sta hodila na lov in skupaj sta si iskala hrane, dokler je živel človek po votlinah. Skupaj sta pasla živino in jo oskrbovala v nomadski dobi. Skupaj sta obdelovala polje, skrbela za gospodinjstvo in vzgajala otroke, ko je bil človek poljedelec. Ta patrijarhalni način življenja se je ohranil še do dandanes izvečine po naših kmečkih domovih. Tam živita še vedno mož in žena v lepi enakopravnosti med seboj, on glava, ona srce družine, in skupne skrbi za blagostanje in napredek doma in posesti ju družijo, in vežejo vsak dan znova moža na ženo, ženo na moža.

Toda že zgodaj se je pojavila v človeški družbi nova vrsta ljudi, nova vrsta poklicev. To so bili vojščaki, mornarji, trgovci, ki so po svojih opravkih odhajali z doma in se šele po dolgi odsotnosti vračali pod rodni krov. Za časa dolge odsotnosti, v samotni, na dolgi poti morda, v surovi družbi sebi enakih, jim je življenje postalo enolično in dolgočasno in zaželeli so si družice, ki bi

jim zaljšala in lepšala življenje in mu vdahnila oni mehki in nežni čar, ki ga ima samo ženska v sebi. V dolgih nočeh so hrepeneli po njej, opevali so jo in polni radosti in hrepenenja so se vračali na svoje domove. Tem ljudem je postala žena kraljica, vladarica, zvezda, za katero so hrepeneli in za katero so živeli. Tako se je pričela romantika in žena je ob njej izgubila zmisel na realno življenje. Nič več ni bilo govora o enakopravnosti, žena je postala brezdelno bitje, ki jo je mož oboževal, se ji klanjal in jo venčal s sadovi svojega truda. Po drugi strani pa je pravtako postala stvar njegove strasti, bitje, ki naj mu po dolgem času odpovedi zadovolji želje. Postala je sužnja njegove strasti, ki jo je imel pri sebi, dokler se je ni naveličal, da jo je potem vrغل na cesto kot stvar, ki je več ne rabi. Ko je ostajal dolge tedne, morda mesece in leta v tujini, mu je morala žena doma skrbeti za dom in ga upravljati in mu vzgajati deco. To razmerje se tudi potem ni več spremenilo, ko se je vrnil mož domov, z zmagao ovenčan, morda bogat na plenu in zemeljskih bogastvih. Skupne skrbi, skupnega dela ni bilo več v tej družbi, enakopravnosti med možem in ženo ni bilo več. Žena je postala po eni strani božansko bitje, po drugi strani pa sužnja, s katero je mož — gospodar krasil svoj harem, ki jo je lahko kupil ali prodal po mili volji. Ta dva načina razmerja med možem in ženo najdemo še dandanes v človeški družbi. Med takoiimenovanimi boljšimi krogi je žena dostikrat oni cilj hrepenenja, ki ga opevajo pesniki, o katerem pišejo pisatelji: venec in roža, ki krasi dom in zadovoljuje moževe strasti. Po drugi strani pa je v nekaterih poldivjih narodih žena še vedno le sužnja, tovarna žival, ki mora opravljati vse delo pri hiši, ki mora garati in se mučiti vse svoje žive dni, medtem ko mož hodi le na lov ali se zabava v veseli družini.

Potem je prišel Kristus, ta največji sociolog vseh časov in vseh krajev. On je bil, ki je dal ženi enkopravnost, ki jo je osvobodil iz spon suženjstva, v katere jo je bilo vkovalo poganstvo. Posvetil je zakon med možem in ženo in mu z zakramentom dal ono tesno vez, po kateri postaneta dva eno. Po njem je žena dobila v hiši svoje mesto, svoje dolžnosti in pravice, ki jih ima kot moževa družica in čuvarica družinskega življenja.

Čimbolj se je kak narod in kaka doba oklepala Kristusa in čim bolj je bila živa vera v njem, tem bolj je žena uživala te svoje pravice. Kadar pa je vera v narodih pričela pešati in je jenjala biti kvas, ki je prekvašal vse njih javno življenje, tembolj je žena zopet padala na ono stopnjo in v oni žalostni položaj, ki ji ga je bil odmeril poganski kult. Kakšno čast je žena uživala v zgodnjem srednjem veku, v viteški dobi, v dobi križarskih vojsk, ko je bila vsakemu vitezcu najglavnejših dolžnosti ena, da je spoštoval in čislal ženo, jo čuval in branil! Takrat je žena vladala vsemu tedanjemu življenju. S poezijo in misticizmom je kraljevala svetu; včasih se ji je s svojim vplivom posrečilo, da je saj malce brzdala moško brutalnost, ki je bila v tistih časih strašna. Tako je izkazovala ogromno uslugo časom, ki jih imenujemo barbarske. Kljub vsem očitkom temnemu srednjemu veku nasproti moramo ugotoviti, da je žena v tistih časih igrala veliko vlogo in uživala velik ugled. Njej so bila dostopna vsa mesta na lestvici človeške družbe. Bila je lahko kraljica in cesarica. Bila je lahko Jeanne d'Arc.

Potem je nastopila doba humanizma, čas osvoboditve človeškega duha, kakor jo imenujejo. Ženo pa je zaslužnil. Rousseau je osvobodil moževa čuvstva in njegove strasti, zato pa je zaslužnil ženo. Zakaj v zakonu je tako, da je treba vednih premagovanj in velikih žrtev na obeh straneh: pri možu in pri ženi. Kjer pa eden preveč uživa, mora drugi tem več trpeti in se premagovati. Napoleon je v svojem Code civil to ženino sužnjost še posvetil. Njemu je bila žena le sitno, nergajoče bitje, ki mora biti vedno pod varuštvom. Njegov najhujši zoprnik, ki ga je najbolj sovražil, je bila ženska, Madame de Stael.

Toda liberalizem, ki je nastopil po tisti dobi svojo zmagoslavno pot po Evropi, je zahteval svobodo za vse. Sprostil je človeškega duha vseh spon. Zdaj so bili vsi moralni in etični zakoni prazen nič, kjer je šlo za napredek. Cudovito so se dvignile vse panoge človeškega udejstvovanja, človeški duh je slavil svoje najsijajnejše zmage. Moška miselnost, moški razum sta zavladala vsepovsod, moška miselnost je bila višja miselnost. Kaj čuda, da se je tudi žena hotela dvigniti do te višje miselnosti. Svobodo je zahtevala tudi zase. Vstale so angleške sufražetke in zahtevale popolno enakopravnost z možem. Predvsem na duševnem polju. Deloma se jim je to tudi posrečilo. Odprli so ženi šole, srednje in tudi visoke. Odprli so ji tudi razne službe. Samo take seve, kjer je delo mučno in naporno, zaslužek pa majhen. Ženska je postala strojepiska, komijevka, kontoristka; le nekaj se jih je povzpelo tudi do mesta profesorice, sodnice ali zdravnice. Toda kje je kaka ženska upravni svetnik, kje šef, ki dijete vleče in kaj malo dela? Za tako delo ženska kljub vsej svoji prosvitljenosti menda vendarle še ni sposobna. Če bi bila sposobna, bi to le dokazovalo manjvrednost moškega spola. Ženska je postala enakopravna z moškim, toda le napol. Tudi tam, kjer si služi vsakdanji kruh, je še vedno podložna možu. Celó v učiteljskem poklicu, kjer je po mnenju javnosti enakopravnost že popolnoma speljana, zadeva ni nič boljša. Vidimo n. pr., da je učiteljica lahko upraviteljica na enorazrednici, čeprav je tam delo neprimerno težje kot na višje organiziranih šolah, da je tam tudi sposobna, da vrši funkcije v krajnem šolskem odboru, ker pač na ta mesta moški ne reflektirajo. Toda že na dvorazrednici za to mesto ni več sposobna, čeprav je tam delo že neprimerno lažje. In tako se lahko zgodi, da službuje na taki šoli učiteljica, ki ima morda trideset let službe in je morda priznana delavka, pa mora prejemati ukaze in didaktična navodila od svojega šefa, ki je morda šele začetnik in bi sam potreboval navodil ne vem koliko. O enakopravnosti med učiteljstvom torej še daleko ne moremo govoriti in tudi za bodočnost ni zgleda, da bi to lahko storili. Le zmislmo se, koliko ogorčenosti je zbudil predlanskim predlog neke tovarišice v »Popotniku«, naj bi upravitelja na šoli volil učiteljski zbor izmed sebe ne glede na spol, ampak samo na sposobnost.

Tako je torej boj inteligentnih žensk za svoje pravice rodil sadove. Odprla so se ženi vrata do višje izobrazbe, odprla so se ji vrata v parlament skoraj po vseh evropskih državah (razen v Franciji in Jugoslaviji) odprla so se ji vrata do nekaterih svobodnih poklicev. To je solnčna stran boja za ženske pravice. Toda ta slika ima tudi svojo senčno plat in drugi obraz tega vprašanja je mračen in teman. Ta boj, ki je po eni plati prinesel ženski enakopravnost, ji je po drugi strani prinesel silno gorja in jo zaslužnil bolj kot je bila zaslužnjena kdaj prej. Mislim tu na ženo nižjih slojev, predvsem na delavsko in delavčevo ženo. Zakaj, če naj velja enakopravnost za delo na duševnem polju, je povsem logično, da mora isto načelo veljati tudi za manualno delavko. Če naj bodo odprta ženski mesta v domeni inteligenčnih poklicev, ji morajo biti logično tudi ona po raznih delavnicah, fabrikah, rudnikih itd. In tako je moderna ekonomija, izrabljajoč orožje, ki ji ga ji je dala sama v roke, zaslužnjila ženo bolj, kot je bila zaslužnjena kdaj prej. Iztrgala jo je družini in domu, iztrgala njenemu naravnemu in prirodnemu delu in napravila iz nje stroj. Žena je kopala in še koplje premož, dela od jutra do večera po raznih fabrikah, opravlja mizarska, težajska in druga težka dela, ki so primerna le moškemu spolu. Od svojega 16. leta že je vajena temu delu, nikoli pa se mlado dekle ni naučilo skuhati eno samo jed, oprati eno samo srajco in zašiti en sam predpasnik. Leta 1913 je bilo v Franciji od 1.300.000 delavcev 32% žensk. Vsa smrdljiva, razburljiva dela, ki uničujejo živce po raznih metalurgičnih tvornicah v kemični in tekstilni industriji, so rezervirana za njo. Vsa slabo plačana mesta so njena. Zahtevali so od nje najtežje in najnapornejše delo in ona se mu nikoli ni upirala. Med

svetovno vojno je postala kovač in je brez vsake moške pomoči izdelovala bombe in granate. Pred vojno so v Flandriji prenašale ženske po raznih opekarnah tovore, pod katerimi bi se bil zgrudil konj. Še prav zadnja leta so menda opravljala dela pontonirjev pri gradnji mostov na Angleškem. Po vseh deželah je postala brezštevilna četa uslužbenk, ki čistijo vagona, prenašajo prtljago, polnijo fužine in prevažajo premog. Pripovedovali so pred leti, da so delavke v neki tvornici za umetno svilo v Franciji vsled nezdravega dela v zraku polnem etra zapuščale isto vsak večer v taki živčni razburjenosti in tako divje, da so jih morali prevažati v posebnih vagonih na njih domove.

Ob strani teh nesrečnic so razne paznice po javnih straniščih, spremljevalke po tramvajih ali paznice po podzemskih železnicah, ki od jutra do večera v zastrupljenem zraku ščipljejo vozne listke, še v pravem paradizu.

In vsak nov uspeh na polju tehnike je naperjen proti ženi. Industrija n. pr., ki je morda zajezila gorski slap ob samotni hribovski vasi in napravila iz nje delavski centrum, je iztrgala ženo iz njenega preprostega, prirodnega in zdravega podeželskega življenja in jo postavila pred stroj te ali one vrste. Vsako jutro požira ena sama taka fabrika kilometre daleč na okoli dekleta in žene vase in jih šele proti večeru pošilja vse zbite in zmučene na njih domove. V velikem industrijskem centru v severni Franciji sem gledala te silne procesije žena, ki so odhajale zjutraj na delo in so same napolnile vlak in tedaj mi je bila vsaj malce jasna beda sodobne delavske žene, delavskega dekleta.

Ob takem delu je jasno, da žena trpi, da se uničuje. Enakopravnost je torej delavčevi ženi prinesla kupo trpljenja in bridkosti. Ob prepričnem moževem zaslužku je postala še ona delavna sila, ki iz svojega potu reže družini vsakdanji kruh. Ob prepričnem očetovem zaslužku je mlado delavčevo dekle že iz rane mladosti primorano, da si išče življenja v krajih in v službah, ki so protivna njeni naravi. Žena si je priborila enakopravnost z moškim, toda za kako ceno!

Še hujša je moralna škoda, ki jo ima človeštvo, ne samo žena, od te neprimodne zaposlitve žene. Zakaj ob takem telesnem delu mora dekle, mora žena nujno zgubiti vsak smisel za družino in družinsko življenje. Žena ni kos trojni nalogi, ki jo stavi tako življenje nanjo. Ne more biti hkrati delavka in gospodinja in še mati. Za to bi bilo treba skoraj nadčloveških sil in le izjeme so one junakinje, ki vse trojno delo redno in zadovoljivo opravljajo. Ali zanemarja taka žena svoje poklicno delo, in potem jo spode; ali pa zanemarja dom, in od tega nima škode samo ona, ampak tudi njen mož in zlasti še njeni otroci, katerim mora biti ona mati in vzgojiteljica.

Dekle pa, fabriško dekle, tega smisla za družino še nikoli imelo ni. V fabriškem življenju se dekle izkorenini iz rodne doma in se nujno odtuji domačemu ognjišču. Plača v fabrikah je sicer majhna, toda je še vedno večja, kot jo ima n. pr. kmečka dekla. Zato si želi kmečko dekle v mesto čeprav ji tega morda treba ni. Ta plača ji omogoči, da si nabavi modne obleke, kakršne vidi po izložbah v mestu: iz najslabše tvarine seve, toda vendarle modne. Tam se seznanja z raznimi ličili in parfumi. Razgovor v fabriki stori ostalo in polagoma se izvrši odtujitev; domače ognjišče ugaša. Dekle ni nikoli občutilo v sebi veselja in čuta do dela v domači hiši. Naše družine propadajo in s tem ves naš družabni red. Žrtev, ki jo je za dobroto nekaterih srečnih doprineslo človeštvo in zlasti še žena, je gotovo prevelika. Nam vsem je vendarle družina in lastni domek še vedno oni neprecenljivi zaklad, ki ga nihče, tudi najbolj prosvitljeni človek, ne bi rad žrtvoval.

In vendar! Če se bo osvoboditev žene nadaljevala v pravcu, kakor se je zdaj začela, mora do tega nujno priti. To nam jasno kaže Rusija. Boljševizem je enakopravnost žene z možem izpeljal do zadnjih ekstremov; toda zato je

tudi namenoma in hoté uničil družino in ustvaril nov družabni red. Temelj družbe tam ni več gnezdece, kjer oče in mati v ljubezni vzgajata svoje otroke za splošnost, ampak čebelni panj, kjer so vsi delavci in delavke in le nekateri trotje, ki žive od žuljev prvih dveh. To je bila logična posledica in logičen sklep nauka o enakopravnosti obeh spolov. Tudi pri nas mora ta emancipacija pripeljati do istega ljubeča ali neljubeča zaključka. Če nam je sedaj enakopravnost žene in moških dala hiperprodukcijo in s tem vzela dela in kruha milijonom družinskih očetov ter tako pripomogla svoj veliki delež do sedanje svetovne krize, more za bodočnost to gibanje prinesiti človeški družbi le še razpad družine.

Pri tem pa bi trpela človeška družba sploh, zlasti pa še žena. Zakaj popolno izenačenje obeh spolov je protinaravno in zato nemogoče. Morda se žena za nekaj časa dobro počuti v poklicnem delu, morda so tudi nekatere, ki so stalno zadovoljne v njem, pretežna večina pa jih je, ki kljub vsemu, kljub izobrazbi, kljub dobri službi nimajo večje in srčnejše želje kot te, da bi se mogle popolnoma in nemoteno posvetiti domačemu ognjišču.

Po svoji naravi je žena drugače ustvarjena ko mož. Telesno ji je Bog po naravi določil, da bo mati in ji dal one moči in sile, ki jih rabi v izvrševanju te prelepe naloge. Toda tudi duševno je žena vsa drugačna kot mož in ta razlika morda ni nič manjša ko v telesnem ustroju.

Mož je po svoji naravi sebičen, žena pa je ustvarjena, da živi za druge in se zanje žrtvuje. Mož se bori za denar, za slavo, za čast, žena pa živi le za ona maloštevilna bitja, ki jih ljubi, in katerim se je vsa dala in katerim se daje vsak dan znova. Mož dela z razumom, razkraja telesa, sestavlja nova, poraja vedno in vedno nove izume. Žena pa dela s srcem in njena duša je živo življenje. Kjer mož zadaja rane, je ona poklicana, da jih celi, kjer mož deli pravičnost, deli ona usmiljenje, kjer mož razmišlja, ona moli. Žena manj misli o življenju, pa ga bolje pozna iz svoje ljubezni. Med svetom idej in onimi stvarmi, je njen svet živih ljudi. Vsakokrat, kadar mož pozabi na vrednost človeka, postane življenje slabše, in kadar žena nima vpliva na javno življenje, svet trpi. Delokrog žene je človečanstvo. Njen genij je pesniški, mističen in socialen. Njen vpliv se večja ali umira, kakor se večja ali umira duševnost sveta. Mož išče v delu sebe, žena pa one, ki so ji ljubi in dragi.

Iz teh nekaterih razlik je jasno, da je popolno izenačenje dela med moškim in ženo nemogoče. Vsako poseganje v pravice narave in prevračanje njenih postav se maščuje, in morda se zle posledice tega protinaravnega ravnanja niso še nikoder tako jasno pokazale, kot ravno tukaj. Ženo je treba vrniti zopet domačemu ognjišču, v njej je treba znova poživiti oni družinski čut, ki jo bo vezal na dom in družino. To so uvideli že sociologi vseh dežel in tudi že državniki. Najbolj napredna država v Evropi, Holandska, že skoraj ne pozna več fabriške in rudniške delavke. Tam zasluži izvečine mož toliko, da lahko preživi sebe in svoje drage in se ženi ni treba poleg njea pehati za vsakdanji kruh. Pa tudi drugod so že spoznali zlo, ki ga rodi žensko poklicno delo in skušajo temu zlu odpomoči. Ženska vzgoja išče novih potov, gospodinjske šole in tečaji postajajo iz dneva v dan važnejši, za dekleta, ki si morajo služiti same svoj kruh, iščejo poklicev, ki bi prijali ženski naravi.

Seveda pa: dokler bo mlado dekle prisiljeno, da si samo služi svoj kruh, dokler bo mati vedela, da bo njena hčerka dobila službo, če obiskuje gimnazijo in je ne bo dobila, če bo obiskovala le gospodinjsko šolo, toliko časa bo vsaka mati silila hčerko v gimnazijo in ne v gospodinjsko šolo. Šele ko bo vedela, da jo bo druga šola prav tako preskrbela za življenje, šele potem se bo razmerje spremenilo. Do tega so pa pota še dolga in bogve če kdaj pridemo do teh časov.

Toda četudi gre po svetu klic, da je treba ženo vrniti domačemu ognjišču, vendar s tem še nikakor ni mišljeno, da bi se morala ona popolnoma zapreti v svoj dom in se popolnoma odpovedati vsemu vplivu na vnanji svet. O kaj še! Že Tagore pravi, da je okoli hiše svet, ki rabi ženo. Svet, ki je ena sama velika družina, nujno rabi moža in žene, ki se mu posvečata in žrtvujeta, če naj v njem vlada harmonija. Žena mora pravtako kot mož dobiti vpliv na javne posle, zlasti socialna vprašanja mora reševati v veliki meri ona, zakaj to so vprašanja, ki se morajo reševati bolj s srcem kot z razumom, če naj bodo prav rešena. V svetu je vstal klic po enakopravnosti žene, pa so jo poslali v rudnike in fabrike mesto v javno življenje, da bi ga pomagala urejevati z možem in ob možu. Rešitev ženskega vprašanja je v tem, da se žena zopet vrne k domačemu ognjišču, ne kot podložna možu ampak kot njegova tovarišica, da pa je obenem tudi njegova sodelavka v javnosti, kateri mora žrtvovati svoje srce in mehkost svoje duše.

Dokler pa in koder dela v poklicnem delu, bo pa seveda zahtevala v njem enakopravnosti. Za enako plačo enako delo, to je načelo, ki mora veljati tudi za njo. Kristus ji je določil njene pravice in dolžnosti. Dokler se bo svet držal Njegovih načel, bo živela človeška družba in bo vsakdo v njej užival svoje pravice. Ko se bo od njegovih nauk oddaljila, bo družba šla v zlo in pravice na svetu ne bo.

Franc Levstik ob rojstni stoletnici.

F. Lužar.

Med pesniki in pisatelji, ki so krepko obogatili slovensko slovstvo, pa dali tudi sočno in živahno tvarino za mladino, je posebno znan Fran Levstik. Njegov izklesan slog je dal deci čvrstih in blagodonečih pesmic iz otroške narave. Povsod znajo otroci, kakor hitro dobijo čitanke v roke, na pamet njegove pesmice o domačih živalih in o drugih vedno resničnih stvareh iz zdravega otroškega okoliša. V teh pesmicah in s svojim »Martinom Krpanom« ostane Levstik v najboljšem spominu pri mladini.

Veliko življenjsko delo Levstika je bilo, da je skrbno zbiral in do dna čistil slovenski jezikovni zaklad. Zajemal je iz domače ljudske govornice, zato je toliko pomenljivo njegovo delovanje v raznih panogah slovenske kulture. Vse to je ustvarjal, ko je bilo še kaj malo slovenske književnosti in je v uradih in šolah gospodarila nemška gospoda.

Poleg truda za čiščenje slovenskega besedišča in raznostranskega drugega dela se je Levstik potegoval za pravice slovenskega jezika in za osamosvojitve od nemške kulture. Drzno je poudaril: »Vsi smo panslavisti, katerim je v resnici do prave slovenske sreče, želeči, da bi se Slovani zedinili v jeziku in slovstvu.« (Levec, Zbr. spisi III, s. 318.) Napovedal je takrat: »Kdor Slovincem dobro hoče, naj z mano reče: Bog živi kritiko!« Levstik sam je bil v teh borbah največja žrtev, ker je brez bojazni sovražnikom oznanjal: »Ti slepec si, a ti slepar.« Zato pravi pozneje pesem o njem: »Vzor moštva in rodoljuba še v poznem rodi Levstik bodi!«

Dne 26. julija se je vršila velika proslava Levstikove rojstne stoletnice v Velikih Laščah, kjer je bila odkrita portretna plaketa na njegovem spomeniku. Govornik gosp. Vladimir Levstik je poudarjal, da je bil Fran Levstik pristaš jugoslovanske skupnosti, a je tudi neomejeno stal na stališču ohranitve in izgraditve slovenske samobitnosti, temelječe v naši grudi in našem kmetu. Pesnik gosp. O. Župančič pa je ob njegovem spomeniku poudarjal, da je Levstik za našo prozo isti vogelnik, kakor Prešeren za poezijo. Pokazal je nadalje na Martina Krpana, ki ni od cesarja za rešitev države nič drugega zahteval kot to, da mu dajo živeti.

V banski knjižnici mi je te dni prišla v roke debela knjiga »Antologija jugoslovenske misli in narodnog jedinstva« (gradivo od leta 1390 do 1930) zbral dr. Viktor Novak, univerzitetni profesor v Beogradu. Hitro pogledam, če je v njej kaj o našem Levstiku. In res najdem naslednje tri izpiske — preroške besede — iz »Napreja«, ki ga je urejeval Levstik in ki kažejo slovansko zavest našega slavljenca:

1. Fr. Levstik 1863 o značaju Srbije za južne Slované: »... želeli je, da bi Srbija trdno stopila na noge, ker njen poklic je svet; kadar pride ura, v kateri se osvobodi balkanski polotok, Srbija ne bode zadnja sedela v zboru, ki bode imel določiti, kod se potegnejo nove meje.« (Besedilo je neizpremenjeno po Levstiku.)

2. Fr. Levstik 1863 o približevanju in spajanju slovenskega in srbsko-hrvatskega jezika: »Slovensko in hrvatsko narečje se nam zdi podobni dvema rekama, tekočima iz istega vira, zasuknenima poznejše vsaka po svojoj, blizu druga druge tekočej strugi in prav zato je naša sodba, da ni treba kopati vodotočin, po katerih bi eno strugo popolnoma isušili, vodo iz nje obrnovši v srednjo strugo; ampak ravnanje se nam je po naravi same vode, ki vedno preminja svojo strugo; skrbeti nam je, da se obe struge zlijeta počasi zopet v eno, kakor sta iz početka imeli samo en izvor.«

3. Fr. Levstik 1867 o narodnem jedinstvu: »Samo en pot je, po katerem utegnemo ubežati temu zlu (t. j. propasti Slovencev), samo en trden jez, kateri nas utegne ubraniti. Ta jez najdemo na avstrijskem jugu, v političnej solidarnosti z junaškimi brati, kateri so iste matere, istega jezika z nami i kateri našo bratovsko roko veseli poprimejo, nam i sebi na podporo. Da rečeno zvezo osnujemo i utrdimo, pa da zataremo vsako misel, ktera na to namerja, da bi sami za se mogli kdaj kaj biti, — to naj bode naša prva skrb; za to se nam je truditi sè vsemi duševnimi močmi, sè vsem pogumom, kateri se ne ustraši največje žrtve; kajti narod, kateri ne more pokazati nobenega herojičnega čina, tudi ni vreden, da bi ostal med narodi. — S temi besedami smo ob enem tudi razložili zakaj se je »Slovenski Jug« krstil naš novi časopis, katerega namera bode buditi i širiti misel politične solidarnosti na avstrijskem jugu, ter delati i truditi se, dokler ne bode živa resnica iz te misli, o kateri so uže davno prepevali slovenski pesniki, s katero se navdušuje mladina, katero na tihem goje v narodnih srcih izobraženi možaki, in ktere so se živo poprijeli tudi naši bratje Hrvati, kar nam pričajo o vsaki priliki. »Slovenski Jug« torej prvi ne izgovarja te misli, ali prvi jo razglaša za geslo političnega časnika.«

Književnost

»Gmajna«, spisal Hudales Oskar 1931. Mladinska knjižnica. Cena trdo vezani knjižici 18 Din. V založbi Rodé & Martinčič v Celju je izšla letošnje poletje nova mladinska knjiga. »Gmajna« jo je krstil njen pisatelj. Pet povesti v tej knjigi nam slika slovensko gmajno: kjer se živina pase in je sedež otrokovega kraljestva; ono ubogo gmajno v dobi graščakov in grajskih baričev in ono najnovejšega veka na krvavih gmajnah iz svetovne vojne. S to knjigo je pisatelj res obogatil slovensko mladinsko slovstvo. Črtice so največ doživete in veje iz njih globoko socialno čutenje. Takih knjig pa je mladini posebno danes treba. Četudi se čuti pri knjigi nekoliko prenaplata roka in je stil mastoma pre malo prilikovani duševnosti osnovnošolske mladine, so vendar po-

samezni odlomki, kakor n. pr. slika o jerebicah, pravi biserčki mladinskega lep slovja. Želeli je, da Hudales uspešno še nadalje izpolnjuje sedanje vrzeli, kot pisatelj slovenskih socialnih mladinskih knjig..

Alf. K.

Hrvatska Prosvjeta. Ta mesečnik izdaja »Kolo Hrvatskih Književnika«. Letno stane 80 Din, za dijake 50 Din. Uprava je v Zagrebu, Trg Kralja Tomislava 20 (Jeronimsko društvo). Ministrstvo prosvete je revijo priporočilo za knjižnice srednjih in strokovnih šol. Sicer ima list tudi umetniške slike in je podoben našemu »Domu in svetu«. V številki 10 ima te-le članke: Vlado Marin, Putovi. — Franjo Puškarić, Zmija. — Jagoda Truhalka, Otac. — Dr. fra Oton Knežević, Ilirizam u Bosni. — Dr. K. Stojić,

Šibenske izložbe. — Otto F. Babler, Graficar Eric Gill. — Bilješke. O šestdesetletnici F. S. Finžgarja.

V članku »Jezus pedagog« v »Slovenskem Učitelju« št. 7/8 je popraviti nekatere tiskovne napake.

Prvi odstavek uvoda brez številke 1. — Stran 105 vrsta 2 od spodaj: telesno (ne: telovno). — Stran 106: vrsta 12 od spodaj: seje zrnje (ne: seje, izruje). — Stran 107: vrsta 8 od zgoraj: (n. pr.: »Gospod, bo li malo zveličanih?« »Prizadevajte si, da vstopite skozi ozka vrata.«) Ne: ... Zveličanih! — Vrsta 13: ... in plačila. Tako pogosto kliče: »Blagor! Blagor vam!« (Ne: ... in plačila.) Tako pogosto kliče »blagor!« »Blagor...» — Vrsta 17: Mi? Rajši grajamoli? (Ne: Mi? Rajši prejli?) — Vrsta 14 od spodaj: Deset gobavcev. (Ne: 10) — Vrsta 13 od spodaj: kraljevemu uradniku. (Ne: Kraljevega uradnika) Sestri Lazarja. Pa... (Ne: Sestri Lazarja, pa...) — Vrsta 2 od spodaj: zavodove gojenke počitnice, ko se pokažejo, izkažejo ali morda izkazuje sado- vi... (Ne: zavodne gojenke (počitnice), ter ... sado-ve...) — Stran 108, vrsta 7 od spodaj: Sihem. (Ne: Siham). — Stran 109, vrsta 3 zgoraj: Mgr. Bougand lepo na splošno oceni Jezusovo vzgojno delo na apostoli- lih: »Neskončno modro ga vidimo vzgajati apostole, kot je prej že pripravljaval galilejsko ljudstvo... tako modro kot je Bog... (Ne: Mgr. Bougand lepo na splošno omeni. Jezusovo vzgojno delo na apostoli- h. »Neskončno modro vidim vzgajati apostole, kot je prej že pripravljaval in opozoval ljudstvo... kako modro je Bog...) — Vrsta 12: apostolske. (Ne: apostole). — Vrsta 16 od spodaj: »Iz Nazareta kaj dobrega priti?« — »Glej, pravi Izraelec, v katerem ... (Ne: ... priti« Z — »Glej, pravi ne stavi ...» — Vrsta 13: raz- odene. (Ne: nazodene). — Vrsta 12: njega. (Ne: težjega). — Vrsta 6: vodi vzgojo. (Ne: vodi v vzgojo). — Na koncu nič treh pik.

Fahsel Helmut, Kaplan — Ehe, Liebe und Sexualproblem. Založil Herder & Comp. in Freiburg im Breisgau. 1931. Vežano v platno 5,40 M, Strani 152.

S tem naslovom je iz mnogoterih predavanj v Nemčiji nastala knjiga, ki je vzbudila veliko pozornost. Za vsebino ima tri dele: Ljubezen, zakon in seksualni problem. Pisatelj pravi v uvodu, da lahko govori o zakonu, dasi ni poročen. Ako vemo, da ocenjujejo umetnost oni, ki niso izvršujoči umetniki, da sodijo sodniki, ki sami niso hudodelci, da zdravijo bolnike zdravniki, ki sami niso bolni itd., je to vprašanje nepotrebno. Nasprotno pa tudi oni, ki so kaj doživeli, navadno poročajo le subjektivno, enostransko in nestvarno. — Izvor ideje o ljubezni ali erosa uporablja pi- satelj iz Platonove knjige »Symposion« in daje svojemu »pisu izrečno filozofski značaj. Platon pravi po Sokratu, da je ljubezen stremljenje za nečim, kar še nimamo in ima zato znak potrebe. Ni pa samo v dušah ljudi, temveč v mnogih predmetih, v telesih

vseh živali, v rastlinah zemlje, da, v vseh bitjih, ker velik in čudovit je bog, ki obsega vse, kar je človeškega in božjega (Platon). Pisatelj Fahsel je fiziološke in prirodoznan- ske reči kot že znane opustil. S tem je po- stal spis prost raznih zoprnih in senzacijskih seksualno-erotičnih oblik, vendar pa ni prezrta človeška narava v svojih nagonih in darovih pa tudi ne v žalostnih zablodah. O seksualnem pouku za mladino pravi, da ga ni zapostavljati, ako se uporablja individualno in vzgojno z ozirom na otroško psiho. Zato bi morali s takim poukom naj- prej začeti starši. Šolsko in šablonsko pa tudi surovo in predaleč zastavljeno poja- snjevanje bi preveč hitro žalilo zdravi čut sramu v otroku in s tem škodovalo dušev- nemu erosu. Res je na svetu vse v neki zvezi ter ni praznot v kozmičnem gibanju, toda koncentriranje vsega samo na seksu- alno stran napravi več škode, kakor če se duševnost od tega odvaja (str. 37). Zdra- vi zakoni in zdrave rodbine so potrebni vir moči za zdrave edince naroda in države. Kljub harmoniji ima vsak eros svojo bolešt. Ker kaže narava v svojih zmož- nostih in v prvih ljubezenskih vzpodbudah harmonično ljubezen ter daje slutnjo in upanje, da bo tudi zakon trajen paradiz (vrt za harmonično ugodje), je prevara tembolj grenka ter se izkaže, da zakon ni raj. Raj je, kakor povsod, tudi tu izgubljen (str. 65). Poleg raznih boleznih in nezgod leži neko skrivnostno prokletstvo na človeškem pri- jateljstvu. Človek pa ima zmožnost, ki je žival nima, da si marsikaj abstrahira (od- misli) in se odloči za drugačno tudi ugodno življenje. V zakonu in v ljubezni ne obsto- jajo samo fiziološke, psihološke ali celo pa- tološke stvari, temveč predvsem etičske. O zakonu, ki naj ima nramni namen in na- ravne lastnosti za edinost in nerazdružljivost in še o drugih stvareh seksualnega življenja, daje pisatelj Fahsel precizna pojasnila. Svoje stališče zavzema tudi o koedukaciji, modi, flirtu in drugih tovrstnih poglavjih, ki jih ima seksualni problem.

F. Luzar.

Lexikon der Pädagogik der Gegenwart. Prvi zvezek (od Abendgymnasium do Kinder- freude) je izšel proti koncu prejšnjega leta in je dobil v tisku tujezemstva velik odmev, zato je vredno, da dobimo nekaj več pre- gleda o tej knjigi. Delo je izvršilo krog 200 teoretikov in praktikov po nalogu nemškega zavoda za znanstveno pedagogiko (Münster in Westfalen). Izdajatelj je dr. J. Spieler, ki bo dopolnil vse najpotrebnejše iz novej- šega časa, kar nima znani prejšnji Roloffov leksikon pedagogike. Delo izide v dveh zvezkih in bo obsegalo sledeče vidike: »Ziel, Objekt, Subjekt, Formen, Mittel und Methoden der Erziehung; Herausarbeitung der biologischen, psychologischen, soziologi- schen, rechtlichen, philosophischen und weltanschaulichen Grundlagen; Didaktik, Wirtschaftspädagogik, Kunstpädagogik, Mo- ralpädagogik, Religionspädagogik, Hilfs- wissenschaften und Grenzgebiete; Miter-

zieher, wie Umwelt, Theater, Presse, Jugendbewegung u. s. w.; Heilpädagogik, Fürsorge-erziehung, Sozialpädagogik, Arbeitsschule und Arbeiterbildung, psychoanalytische Fragen, Schulwesen der deutschen Staaten, des Auslandes u. a. — Svetel vodilni stavek k celoti veljajo Eggersdorferjeve besede na strani 673: »Bistvo vzgoje je blaga pomoč za bodočega človeka, da bo na vplivih okolice razvijal dobrobit za sebe in za skupnost po svojem namenu in svojih zmognostih. Kratko rečeno: Vzgoja je volja za blagor bodočega človeka (Heilswille am werdenden Menschen).« Vse to ne napravi kakega vtresenja v uporabi samostojnih metod in sred-

stev. Nasprotno, baš čudovita razdalja in odkritje današnjih problemov; umevanje drugače mislečih se vedno bolj brezobzirno priznava. Zato piše profesor F. Eckstein o leksikonu, da si je izdajatelj zastavil pogumen smoter in položil zanesljiv tir za orientiranje na tleh, ki se vedno majejo in dvigajo. Občutek imamo, da je snov zbrana iz močnega centra in z veliko energijo na kratko koncentrirana. Pravi dinamo vsake vzgojne knjige je določen svetovni nazor, zato daje tudi tu katoliški nazor smoteno začetvanje. To priznavajo tudi protestantski pisatelji in dr. Burkert prizna novemu delu veliko zanesljivost poleg evangelijskega pedagoškega leksikona »Pädagogisches Lexikon«. F. L.

Zapiski

† Aleksander Jeločnik.

Dne 7. septembra 1931 je umrl v Križah pri Trziču šolski upravitelj Aleksander Jeločnik, star 42 let. Smrt ga je tedaj pobrala po kratki bolezni v najlepši moški dobi. V Križah je bil le nekaj let, prej je služboval dolgo let v Št. Vidu nad Ljubljano. Tu je bil zelo delaven tudi izven šole tako v prosvetnem društvu kakor tudi v obrtni zadrugi in pa pri gasilcih. V Št. Vidu si je bil zbral tudi življensko družico in si ustanovil lasten dom. Ni čudno, da si je srčno želel priti nazaj v Št. Vid. Ta želja se mu je spoznala dne 9. septembra t. l. Ni se pa povrnil v predragi mu Št. Vid živ, temveč — mrtev... Št. Vidčani so mu priredili krasen pogreb. Poleg treh šentvidskih šol se je pogreba udeležilo izredno veliko ljudstva, kar nam spričuje pokojnikovo priljubljenost med ljudstvom. Posebno častno je bila zastopana knezoškofijska gimnazija, na kateri je pred leti pokojni poučeval telovadbo. Ganljiv je bil pogled na dijake škofijske gimnazije. Vsi so imeli šopke cvetja, s katerimi so okrasili pokojnikov grob. Častna je bila tudi udeležba učiteljstva iz kranjskega okraja. V imenu učiteljstva se je od pokojnika poslovil v lepem govoru tovariš Lapajne iz Cerkelj, naštevajoč vrline pokojnikove in izvenšolsko prosvetno delo. Tovariš Kržišnik se je poslovil od pokojnika v imenu gasilcev, kojih tovariš je bil pokojnik, dejansko umevajoč krščanski klic: Na pomoč! Ravnatelj Pečjak

pa se je poslovil v imenu obrtništva, t. j. za obrtno zadrugo in obrtno šolo, katerima je pokojnik žrtvoval ves prosti čas.

Dragi Sandi! Prehitro si zapustil dobro ženo, pet mladoletnih otrok, šolsko mladino, narod. Žalujemo za teboj in se tolažimo, da vidimo se nad zvezdami. Bodi ti zemljica lahka! Š.

Krščanska šolska politika. Noben učitelj menda ne mara biti zgolj učitelj; vsakdo hoče biti tudi v zgojitelj. Če to, potem verstvo v šolo! In potem šole v srca otrok: Potrebna je vera za vzgojo otroka — kot otroka božjega, ki ima večno bodočnost; pa tudi kot otroka človeške družbe, da ji ne bo škodljivcev, marveč koristno drevo. A. Č.

Dva usodna koraka. Kazen v šoli, če je potrebna, mora biti modra in vzgojna obenem, nikdar pa ne pretirana, nepriprava ali celo škodljiva. Nedavno je kaznovala učiteljica na vaški šoli v Korčevicah pri Gublinu na Poljskem, osemletnega fantiča tako, da ga je zaprla v temno sobo. Otrok je jokal in stokal, vpil in prosil; toda učiteljica se ni dala omehčati. Šla je v učilnico in nadaljevala pouk, na zaprtega dečka je pa pozabila. Čez nekaj ur pride fantiča iskat njegova lastna mati. Ko gresta z učiteljico do temne čumnate, sta na grozo opazili, da je deček mrtev. Vsled strahu ga je zadela kap. Kmalu nato se je nabrlo pred poslopjem polno ljudi, ki so hoteli udreti v poslopje. Učiteljica

se je tako prestrašila, da si je končala življenje. Prvemu nepremišljenemu koraku je sledil še usodnejši in nesrečnejši.

Razvoj konfesionalnega šolstva na Holandskem. Po dolgotrajni borbi so holandski katoličani dosegli, da dobivajo njih zasebne, verske šole tudi državno podporo. V zdravem tekmovanju z državnimi šolami so si pridobili splošno priznanje. Število otrok, ki obiskujejo konfesionalne šole (katoliške in protestantske) že presega poset državnih šol. Početkom l. 1930 so izkazovale državne šole 480.090 učencev in učenk; koncem decembra istega leta pa le 473.205. Istodobno so imele verske šole 617.947, odnosno 644.820 otrok.

Kdo ne vidi, kako težko breme je na ta način prihranjeno državi! A. Č.

Usoda učiteljstva v sovjetski deželi.

(Avtentično poročilo iz Leningrada po ag. K. K.)

»Noben človek tukaj toliko ne trpi vsled brutalne gonje, kot učitelj. Že ob početku revolucije so ga smatrali za »razrednega protivnika« in mu odrekli najbolj primitivne državljanske pravice, krušne in druge nakaznice, volilno pravico, ker so oblastniki sodili, da bodo učitelje na ta način najlažje prisilili, da bodo začeli mladino vzgajati po načelih brezbožnega marksizma. Poizkus se je skrhal, zato so boljševiki segli še po hujših sredstvih. Čeka je dobila ukaz, naj vsakega učitelja, ki ne poučuje v protiverskem smislu, ustrelji. Znani so mi slučajji, ko so posamezne učne moči bile ustreljene zgolj radi tega, ker so otroke učili o Bogu Stvarniku. Ni čuda, če so se učitelji umikali iz šolskih služb; toda kdor se je branil poučevati, ga je zadel ista kazen.

Tekom let je tako nastalo veliko pomanjkanje učiteljstva. Da sovjetska vlada ne doživi popolnega poloma na šolskem polju, je sklenil komisariat za ljudsko »vzgojo«, da ostalemu učiteljstvu bolj prizanaša. Naročeno je bilo, naj se vsakdo zaveže, da se bo vzdržal verske propagande v šoli. Ko se je tako red vsaj nekoliko vzpostavil, so dobili učitelji obljubo, da se jim bodo vrnilo kruš-

ne in druge življenske nakaznice ter vse prejšnje pravice, kar se je pa redko izvršilo. Krajni sovjeti so ravnali z učiteljstvom še vedno kot s »škodljivci«, so jih podili iz stanovanj in ukinjali prejemke. Kmalu je bilo treba do 40% vseh šol v Leningradu zapreti...« Tak je ruski »paradiž«.

A. Č.

Laški značaj. Dr. Ahčin je objavil v »Slovincu« že pred meseci »Spomine s poti«. Med drugim opisuje tudi laški značaj (»Slovenec« 27. maja 1931). Ta opis je tako zanimiv, da je vredno, da se ohrani tudi v mesečniku. Dr. Ahčin piše: »Italijani so kolektivno vzeti jako simpatičen narod,« mi je v Rimu razlagal eden naših, ki ima že deset let in več opravka z njimi. »Odbijajo nas le njihove metode, njih perfidnost, radi katere morate biti vedno pripravljeni na prevaro.«

»Dobro opazujte,« mi je rekel drugi, »in bodele prišli na to, da Italijan nima karakterja. V Italiji ne bo prišlo nikdar do idejnih borb. Poglejte v njihovo literaturo: prazna je vsakih globljih teoloških in etičnih idej.« — Spomnil sem se Macauleyevih besed. Duhoviti pisatelj pripoveduje, da ni nikjer tolikokrat kakor v Italiji doživel, da misli in besede nimajo nobene zveze med seboj. Strašno trda je njegova sodba. »Ko te Italijan misli prevariti, ti z lahkoto prisega in še z večjo lahkoto najde povod, da te izda. Kadar si ž njim v najpristranejšem objemu, razume spretno poriniti svoje bodalo. A ne v naglici, ne iz hipne strasti. Ne, Italijan se pri vsej vročernosti zna mojstrsko obvladati. Nikdar ne bo vzbudil z majhnimi provokacijami suma pri nasprotniku. Zastonj skušaš brati v njegovem obrazu, ki je miren, v besedah, ki so vljudne in plemenite, dokler nasprotnik ni brezskrbno uspavan. Potem bliskovito udari: prvič in zadnjič...«

Zanimivo je opazovati njihovo nezaupnost do tujca. Občuduješ jih, kako spretno skrivajo svoje misli in tipajo za tvojimi. To so lokavi in nevarni sovražniki, a malo zanesljivi prijatelji.

Dr. Ahčin nadalje ugotavlja, da je učitelj in najvplivnejši vzgojitelj moderne Italije Machiavelli, ki so mu vsa

sredstva dobra, samo, da pride do cilja. Tako je učil v svoji knjigi »Il Principe« (»Knjiga o knezu«), ki je katekizem današnje italijanske mladine. Alf. K.

Za ustanovitev šole v selu. Seljaki sela S e m e d r a ž a v takovskem srezu v Šumadiji nimajo v selu svoje šole. Njihova deca hodi v šolo v brusniško šolo, ki je znatno oddaljena. Zato je bilo v Smedražu malo izšolanih otrok. Od 60 šolskih otrok je obiskovalo sosedno šolo samo 16 dečkov in ena edina deklica. — Neki slučaj pa je pospešil ustanovitev šole. V selu sta se dve družini pravdali zaradi nekega zemljišča. Rodbina Miljanko Vukomanović in njen sin je bila v sporu z Danilom, Stojanom in Ivanom Markovićem iz istega sela. Pravda je tekla več desetletij in veljala znatne denarce. Med tem je za tamošnje seljake bilo najtežje vprašanje, kje bi dobili dovolj primerno in prostorno zemljišče za šolo. Obe rodbini sta pa prišli na srečno misel, da svoj spor tako končata, da podarita sporno zemljišče kot prosvetni dar za ustanovitev nove šole. To poklonitev sta izvedli baš na dan, ko so se seljaki zbrali za ustanovitev nove šole. Poklonjeno zemljišče je vredno 40.000 Din. »Narodna prosveta«, po kateri je ta notica prevzeta, je prinesla sliko obeh rodbin. F. L.

A »boljših« ljudi ni bilo. Na narodne prireditve naša »boljša« družba več ne prihaja, ali pa le v sila skromnem številu. Celo na Levstikovi proslavi se je to opazilo, pa čeprav je veljala proslava spominu enega naših največjih mož, ki je v resnici bil pravi tip slovenskega gospoda in to idealnega gospoda. Naroda onega, ki dela ves dan in vse leto, je bilo sicer mnogo, a naša »boljša« družba je smatrala za potrebno, da se je odtegnila iz bližine tega naroda. Je vendarle lepše pohiteti z avtomobilom in v lepi družbi na letovišče, ko pa zaradi narodne misli utrpeti nekaj na udobnosti.

Napačno, silno napačno dela naša »boljša« družba, da se odteguje skupnosti z narodom. Kajti nihče nima od naroda in narodnega življenja tako velike koristi, ko ravno »boljši« ljudje. Ne bo v korist tem ljudem, če bo narod njih

odsotnost opazil, še manj pa, če bo spoznal, zakaj so izostali.

(»Jugoslovan« od 5. avgusta 1931.)

Ellen Key delavski mladini. Slavna švedska pisateljica je na nekem delavskem zborovanju l. 1913 delavsko mladino opominjala, da naj ne pozabi, da ne bodo nikdar boljše razmere v občestvu nastopile, ako se ne bo vsak posameznik potrudil z lastno kulturo za višjo vrednost človeka.

Kaj si mora naša mladina dobro zapomniti? V Ljubljani se je letošnje poletje udeležil plavalnih tekem madjarski plavač dr. Istvan de Barany. Star je šele 23 let, je najboljši plavač na svetu. Ni pa Barany mislil vedno samo na plavanje, kakor misli marsikateri dijak preveč rad na stranske stvari, temveč se je tudi učil in dovršil svoje študije z odliko.

Prezident Masaryk kmetom. Dopolnite kmetom, da so oni pravi gospodarji zemlje in učite jih isto obdelovati, obenem pa spoznavati in ljubiti resnico, saj končna rešitev vsakega naroda je le v morali in izobrazbi. Narod pa, ki ne živi moralno in dostojno, mora propasti, saj je veljalo in velja še vedno: iustitia regnorum fundamentum — resnica, pravica je podlaga vsemu, kar naj velja tudi za vsakega posameznika.

Zlate besede.

Resnica se ne ravna po nas, mi se moramo po njej ravnati. M. Clavdij.

Ne glej na to, kolikim, marveč komu si všeč. Seneka.

Od žene se zahtevajo štiri reči:

da bi bila čednost v njenem srcu,

da se sveti skromnost na njenem čelu,

da teče miloba iz njenih ustnic,

in da zaposli delo njene roke.

Iz grškega.

Nič ni slabšega in za značaj gojenca kvarnega, za avtoriteto vzgojitelja škodljivega, kakor neednost v duhu vzgoje.

Komensky.

Kar je velikega na zemlji, ni ustvarila družba slabotnih, temveč junak, ki je višjih misli, kakor drugi. G. Freytag.

Poezija je poskus človeka, da bi svoj obstoj harmonično uredil. Ona je cvet, a ne življenje samo. Carlyle.

